

Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (KOBİ) Uluslararası Tanımlama Ölçütleri ve Kavramlaştırılması*

International Identification Criteria and Conceptualization of Small and Medium-Sized Enterprises (SMEs)

Gülsevil MECEK**

Makale Geliş Tarihi / Received : 16/02/2020
Makale Kabul Tarihi / Accepted : 15/06/2020

ÖZET

KOBİ'ler ülke ekonomilerinin temel dinamikleri ve yön vericileridir. Bu sebeple ekonomi politikaları içerisinde asli bir unsur olarak kendilerini göstermektedirler. Ülkelerin ekonomik yapıları, sektörel hacimleri, sorunları, öncelikleri ve hedefleri farklı olduğu için uyguladıkları KOBİ politikalarında da farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bu politikaların oluşması ve hayata geçirilmesi için öncelikle KOBİ'ler belirli standartlara göre tanımlanmakta ve tasnif edilmektedir. Ancak bugün dünya literatüründe, üzerinde görüş birliği sağlanmış genel geçerli bir KOBİ tanımı bulunmamaktadır. KOBİ'lerin tanımları ülkelere, bölgelere, sektörler, kurumlara, zamana ve hatta onları inceleyen kişilere göre değişebilmektedir. Bununla birlikte ülke ekonomilerinin dünya ile entegre olması sebebiyle ülkeler ve kurumlar arasındaki tasnif farklılıklarının belirli standartlara kavuşturularak birbirine uygun hale getirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Makalede dünya ve Türkiye'de yürürlükte olan mevzuat normları ile bilimsel eserlerde geçen temel KOBİ tanımları incelenmiştir. Bu tanımlarda kullanılan kalitatif (nitelik) ve kantitatif (nicelik) ölçütler hakkında bilgi verilmiştir. Dünyada ve Türkiye'de kullanılmış ve kullanılmakta olan KOBİ tanımlarına yer verilerek karşılaştırılmalarına olanak sağlanmıştır. Makale ile Türkiye'de KOBİ'ler ile ilgili olarak uygulamada mevcut olan hukuki ölçütler ve özellikler değerlendirilmiştir.

Anahtar Kavramlar: *KOBİ, KOBİ'lerin Sınıflandırılması, KOBİ Tanımları*

ABSTRACT

SMEs are the basic dynamics and guidings of the country's economies. For this reason, they show themselves as an essential element in economic policies. Since the economic structures, sectoral volumes, problems, priorities and objectives of the countries are different, there are also differences in the SME policies they implement. In order to develop and implement these policies, SMEs are defined and classified according to certain standards. However, in the world literature, there is no generally valid SME definition with consensus on it. The definitions of SMEs can vary according to countries, regions, sectors, institutions, time and even the people who study them. However, due to the integration of country economies with the world, the need arises to bring classification differences between countries and institutions into conformity with certain standards. In scientific works with the norms of legislation in force in the world and in Turkey, SMEs article discusses the basic definitions were examined. Information about the qualitative and quantitative criteria used in these definitions are given. allows them for compare the SME definitions used and is being used in the world and Turkey. With Articles legal criteria and features that current practice regarding were evaluated SMEs in Turkey.

Keywords: *SME, Classification of SMEs, SME Definitions*

* *Bu makale yazarın Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde 2019 yılında Dr. Öğr. Üyesi Ali Rıza KAYMAZ danışmanlığında hazırlanan "Kobilerin Finansal Yönetim Tekniklerini Kullanma Düzeyi ve Finansal Sorunları Arasındaki İlişki: Afyonkarahisar Örneği" adlı tezinden geliştirilerek hazırlanmıştır.*

** *Bilim Uzm., Afyonkarahisar Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, gulsevil@gmail.com, ORCID NO: 0000-0001-5864-6347*

GİRİŞ

Bir teşebbüs-girişim türü olan "*işletme*" kavramı; anayasa, kanunlar vd. hukuk kurallarında ekonomik oluşumları ifade etmek için kullanılan şirket, kuruluş, teşekkül, teşebbüs, müessese, ticarethane, işyeri, bağlı ortaklık, iştirak, girişim, vd. terimlere göre daha kapsayıcı, genel ve belirgin niteliktedir (Mecek ve Akın, 2014:4-5). Bu sebeple de ister kamu sektörüne ait olsun, isterse de özel sektöre ait olsun bir ticari organizasyonun genel olarak ifadesinde/tanımlanmasında öncelikli olarak "*işletme*" kavramı tercih edilmektedir.

İşletme kavramının kişilerce farklı tanımlandığı görülmektedir (Mecek ve Akın, 2015:451). *İşletme* kavramı üzerindeki bu farklılık genel çerçevede *işletme* türlerinin, özelde ise KOBİ'lerin tanımlanmasında da farklılıklar yaşanmasına neden olmaktadır.

Bütün dünya ekonomilerinin temel dinamiği olmalarına rağmen, bugün akademik literatürde KOBİ'ler ile ilgili üzerinde görüş birliği sağlanmış, genel geçerli bir tanım mevcut değildir (Sarıaslan, 1996:12; Uludağ ve Serin, 1991:14). KOBİ'lerin içinde buldukları ülkelerin ekonomik durumları ve sektörel hacimleri birbirinden farklıdır. Hatta aynı ülke içinde sektörler ya da bölgeler arasında bile ciddi farklılıklar meydana gelebilmektedir. Yine aynı ülke hatta aynı bölge ve sektörde bile zamana bağlı ekonomik farklılıklar söz konusu olabilmektedir. Bu nedenle KOBİ'lerin tanımları ülkelere, kurumlara, sektörlere ve hatta onları inceleyen uzmanlara göre değişebilmekte ve zamana göre de farklılıklar gösterebilmektedir (Karataş, 1991:25; Storey, 1994:8; Çetin, 1996:34; Müftüoğlu, 1997:25; Uslu ve Demirel, 2002:174; Uçkun, 2009:121).

KOBİ'lerdeki farklılaşmanın yani ülkeye, bölgeye, zamana ve sektöre göre toplumsal ve ekonomik rollerinin değişmesinin sebebi; KOBİ'lerin her devlet, ekonomi ve piyasa için hedeflenen birçok amaca katkıları yapmaları dolayısıyladır. Amaçlanan hedefler değiştikçe, bu hedeflere ulaşmak için izlenen politikalar da değişmektedir. Ülkelerin, her türlü işletmelerinin geliştirilmesi ve desteklenmesi amacıyla yönelik politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasında *işletme* türlerini belirlemesi yani tanımlamalarını yapması büyük kolaylıklar sağlamaktadır (Koçel, 1993b:9).

İşletmelerin büyüklüklerine göre tasnif edilmesi ve bu kapsamda tanımlanmasına yönelik çalışmalarda kolaylık sağlanması açısından genel bir tanım yapmadan önce tanımın asli unsurlarının yani tanımda kullanılan/kullanılacak ana ölçütlerin ele alınması yararlı olacaktır.

1. KOBİ TANIMINDA KULLANILAN ÖLÇÜTLER

KOBİ'lerin tanımlanmasında kullanılan ölçütler genel olarak "*nitelik (kalitatif) ölçütler*" ve "*nicelik (kantitatif) ölçütler*" olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Ülkeler, ekonomik kuruluşlar, uluslararası ve/veya uluslararası organizasyonlar tarafından iki ana grupta yer alan bu ölçütler farklı parametrelerle tekil ya da karma bir şekilde formüle edilerek KOBİ tanımlanmasında kullanılmaktadır. Ancak daha önce de belirtildiği üzere ülkeler, bölgeler ve hatta aynı ülke içindeki zamansal farklılıklarda bile bu ölçütlere atfedilen değer aynı olmayacaktır. Bu durum evrensel olan bu ölçütlerin KOBİ tanımlanmasındaki etki düzeylerini (*kullanım oranları, öngördükleri sayısal sınırları, oranları, vs.*) sektörler, coğrafyaya ve tarihsel dönemlere göre değişken bir hale getirerek evrensel net bir KOBİ tanımının (tasnifinin) yapılmasına da engel olmaktadır.

Ölçütlerin etki düzeylerinin tanımlama üzerindeki etkisine örnek verilecek olursa; ortalama

işletme büyüklüğünün sektörlere göre farklılıklar göstermesi sebebiyle, küçük ve orta büyüklükteki işletme tasnifleri de değişkenlik göstermiştir. İşletmelerin KOBİ ortalama sınırları imalat sektöründe yüksek iken; ticaret, ulaştırma, perakende ve haberleşme sektörlerinde daha küçüktür. Bu sebeple, ikinci grup işletmeler için yapılan KOBİ tanımlamalarda işletmelerin çok daha küçük sayılar ile gruplandığı görülmektedir (Özdemir vd., 2006:33).

İşletme büyüklüğünün belirlenmesinde kullanılan başlıca *nicel ölçütler* şunlardır (Müftüoğlu, 2002:40; Çelik ve Akgemci, 2010:123-124; Koçel, 1993a:12; Uludağ ve Serin, 1991:15; Şimşek, 2002:6);

- İşletmede çalışan personel sayısı
- İstihdam edilen personelin toplam çalışma süresi
- Vardiya sayısı
- Üretim aşamaları sayısı
- İşletmelerin üretim kapasitesi (üretim hacmi)
- Kullanılabilir hacim ve alan
- Makine üretim hacmi
- Makine parkı değeri
- Kullanılan makine sayısı
- İşletmelerdeki sabit varlıkların toplam değeri
- İşletmelerdeki aktif varlıkların toplam değeri
- Sermaye / özsermaye / sabit sermaye / çalışma sermayesi miktarı
- Satış hâsılatı (ciro)
- Kar
- Piyasa (pazar) payı
- Belirli bir zaman dilimi içerisinde kullanılan toplam çevirici güç miktarı
- Katma değer
- Kullanılan makinelerin güçleri
- Toplam ödenen vergi tutarı
- Belirli süre içinde kullanılan hammadde
- Alınan siparişlerin değeri ve sayısı
- Çalışanlara ödenen ücret toplamı

KOBİ tanımlamalarında kullanılan ve fiziki miktar ile ifade edilen “*çalışan sayısı*”, “*kullanılabilir alan*” ve “*makine sayısı*” ölçütleri ile parasal değer ile ifade edilen “*makine parkı değeri*” ve “*sabit varlıkların değeri*” gibi ölçütler üretim sürecinde girdileri oluşturmaktadır.

Bununla birlikte yine fiziki miktar ile ifade edilen “*kullanılabilir hacim*” ve “*kapasite*” gibi ölçütlerle parasal değerle ifade edilen “*kâr hacmi*”, “*satış miktarı*”, “*ödenen vergi miktarı*”, “*pazar oranı (payı)*” ve “*katma değer*” gibi ölçütler de üretim sürecinde çıktıları oluşturmaktadır (Koç, 2008:4-5).

Nicel ölçütler küçük bir işletmenin büyümesi ile doğru orantılı olarak olumlu yönde artış (büyüme) göstermektedir. Uygun büyümenin açıkça gözlenebilmesi nedeniyle işletmelerin sınıflandırılmalarında yani tasniflerinde kullanılan en yaygın kriter nicel ölçütlerdir (Koç, 2008:4-5). Ancak KOBİ’lerin daha genel bir ifadeyle işletmelerin organizasyon yönünün yanında ekonomik, sosyal, siyasi ve idari yönlerinin de olması ve tüm bu yönlerinin aslında birbiri ile sıkı bir ilişki içerisinde olması ve nicel ölçütlerin işletmelerin tüm bu unsurlarını aynı anda ölçmesinin mümkün olmaması gibi nedenlerle sınıflandırmalarda nitel ölçütlerin varlığına da ihtiyaç duyulmuştur (Müftüoğlu ve Durukan, 2004:53).

İşletme büyüklüğünün belirlenmesinde kullanılan başlıca *nitel ölçütler* şunlardır (Çetin, 1996:35-37; Yücel, 2000:5; Şimşek, 2002:6; Müftüoğlu, 2002:40; Uçkun, 2009:122);

- İşletme türü (tek kişilik şirketler, modern aile şirketleri, halka açık şirketler)
- Uzmanlaşma ve İşbölümü derecesi
- Girişimcilik nitelikleri (yönetebilme, sorumluluk sahibi olma, risk alma, vb.),
- Girişimcilik, işletme sahipliği ve yöneticilik faktörlerinin tek bir elde birleşmesi
- İşyeri maliklerinin işlerine olan saygıları ve iş ile ilgili teknik açıdan yeterliliği
- Sermayenin işletme sahipleri tarafından sağlanması
- Girişimcinin sahip olduğu işyeri ile özdeşleşmesi
- Girişimcinin ve aile üyelerinin işyerinde hep birlikte aktif olarak görev alması
- İşveren ile işçiler arasındaki ilişkinin (kişisel) şekli ve niteliği
- Yönetimin bağımlılık derecesi
- Mülkiyetin bağımlılık derecesi
- Yönetim tekniklerinin yetersizliği veya uygulanamaması
- Sermayenin yetersiz ve sınırlı olması (finansal yetersizlik)
- Sermaye piyasalarında işletmenin bulunabilirliği
- İşletmenin satın alma ve satış faaliyetlerindeki pazarlık gücü
- İşletmenin sahip olduğu piyasa (pazar) payı ve etkinliği
- İşletme sahiplerinin piyasada (pazarda) sahip oldukları etkinlik
- Makine ve ekipman kullanım durumu

Ülkelerin, uluslararası kuruluşların, vakıfların, derneklerin, finans kuruluşlarının, araştırmacıların, ticaret ve sanayi odaları ile diğer organizasyonları KOBİ tanımlamalarında nicel ve nitel ölçütlerin ayrı ayrı kullanılmasının yanında birlikte kullanılmaları da söz konusu olmaktadır.

Esasında yapılan sınıflandırmalar ilgili kurum ya da idarenin faaliyet alanı ve amacına yönelik olarak değişiklikler göstermektedir.

Brezilya, Malezya, Tayland gibi ülkelerde işletmeler sınıflandırılırken sadece çalışan personel sayısı dikkate alınmaktadır. Srilanka, Nepal, Bangladeş, Kenya, Endonezya, Nijerya, Gana ve Hindistan'da ise kullanılan ölçüt yalnızca sermaye miktarıdır. Bunla birlikte ABD, Filipinler, Peru, Sudan, Japonya ve Venezüella gibi ülkelerde işletmelerin tasnif edilmesinde işçi sayısı, toplam sermaye ve toplam ciro miktarları birlikte dikkate alınmaktadır (DPT, 2000'den akt.: Can, 2012:13).

Yukarıda belirtilen birçok ölçüt uygulamada yapılan tanımlamalardaki zenginliğe işaret etmektedir. Tanım yapan ülkelerin politikaları ve/veya kurumların görev ve amaçlarına göre şekillenen kriterlerin birçoğunun işletmelerin çok farklı unsurlarına yoğunlaşması ve yeni şekiller olarak yaygınlaşması söz konusudur. Ancak bu unsurların dünyanın birçok yerinde yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir (Turgut, 2007:37). Özellikle de “*çalışan sayısı*”, “*işletmenin toplam sermayesi*” ve “*hâsılat (ciro) toplamı*” gibi ölçütlerin yaygınlık alanının çok fazla olduğu görülmektedir (Tanyel, 2001:16-17). Ancak güümüz ekonomik gelişmeleri dikkate alındığında çok amaçlı olarak genel kabul görmüş bir tanım için tek ölçütün kullanılmasının yeterli olmayacağını düşünen çok sayıda araştırmacı bulunmaktadır. Söz konusu yazarlar ekonomik gelişmelere göre birden fazla ölçütün bir arada kullanılması gerektiğini savunmaktadırlar (Alpugan, 1994:6).

Uygulamada sadece tek ölçütün kullanılması bazı işletmelerin diğer ülke ve/veya kurumlara göre farklı tasnif edilmesi sonucunu ortaya koymaktadır. Örneğin gelişmiş ülkelerde genellikle nicel ve nitel ölçütler bir arada kullanıldığı için bazı şartları taşımaması nedeniyle KOBİ olarak değerlendirilirken, genellikle “*çalışan sayısı*” gibi tek nicel ölçütün kullanıldığı gelişmekte olan ülkelerde KOBİ olarak dikkate alınmamakta ve büyük işletme olarak değerlendirilmektedir (Durman ve Önder, 2007:4). Bu durum benzer işletmelere yapılan uygulamaların ve politikaların farklılaşmasını ortaya koymaktadır.

KOBİ'lerin sahip olduğu özellikler bir bütünselliği ortaya koymaktadır. Bu durumun temelinde büyük ölçekli işletmeler gibi ayrı bağımsız bölümlerden oluşan, kompleks ve sistematik bir organizasyon yapısına ve yönetim şekline sahip olmamalarından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle de birçok özellikleri birden fazla fonksiyonlarının ortak kapsamında yer almaktadır. KOBİ'lerin tanımına (kriterlerine) esas olan özellikleri çalışmamızın ilerleyen kısımlarında ayrıca ve daha ayrıntılı olarak değinilecektir. Ancak tanımlamaya esas yapılan tanımlamaların nitelik ve niceliklerinin daha iyi anlaşılabilmesi açısından çok genel bir surette ayırım ve açıklaması yapılacaktır. Bu kapsamda KOBİ'lerin tanımlama kriterleri iki ana grupta değerlendirilmektedir.

1.1. Nitelik (Kalitatif) Yönünden Tanımlama Kriterleri

KOBİ tanımlamalarında nicel ve nitel ölçütler ayrı ayrı ya da birlikte değerlendirildiğini daha önce belirtmiştik. Ancak uygulamada nicel ölçütlerin tek başına kullanılmasına sıklıkla rastlanılsa da nitel ölçütlerin tek başına kullanılmaları çok olası bir durum değildir. Genellikle mevcut nitel ölçütlerle bazı nicel ölçütlerin aynı anda kullanıldığı modellerle karşılaşmaktadır. Örneğin Almanya da KOBİ tanımları için kullanılan bazı nitel ölçütler; “*girişimcinin işyeriyle özdeşleşmesi*”, “*bağımsızlık*”, “*girişimcinin tüm riskleri ve sorumlulukları üstlenmesi*” ile “*firmaların sermaye piyasasında bulunmamaları*”dır. Bu kıstaslar ile birlikte nicel ölçüt olarak ta “*yıllık satış tutarı*” ile

birlikte "*işçi sayısı*" da dikkate alınmaktadır (Müftüoğlu, 1997:109; Uludağ ve Serin, 1991:15).

KOBİ'lerin yukarıda bahsedilen özelliklerinden hareketle nitel özelliklerin Almanya'daki KOBİ tanımlamalarında en önemli kriter olduğu düşünülebilir. Bu tür işletmelerde ticari işletme ile işyeri sahibi özdeşleşmiş ve hatta bütünleşmiştir. Bu esasta işletme maliki için işyeri sadece bir ticari gelir kapısı olarak görülmemekte; aynı zamanda bir var olma nedeni olarak kişiliğinin bir parçası haline gelmektedir. Ticari işletme, girişimcisi açısından gerçekleştirdiği tüm çabalarının somutlaşmış bir sonucu ve göstergesidir. Ancak nitel ölçütlerin etkinliği her ülke için aynı düzeyde de değildir. Ancak esas olarak nitel ölçütler evrensel bir kabule sahiptir. KOBİ'lerin tasnif edilmesinde de çok önemli bir etkiye sahiptirler. KOBİ'lerin tanımlanmasında kullanılan nitel ölçütlerin daha iyi anlaşılması açısından gruplandırılması ve mevcut olduğu grupsal özelliklerin kısaca belirtilmesinin yararlı olduğu düşünülmektedir.

1.1.1. İşletme Sahipliğine Esas Özellikleri

KOBİ'lerin genel özelliklerinin yanı sıra uygulamada kazandığı bir takım farklılıklar ve özelliklerinin sahibi/yöneticisi olan kişiye göre de şekillenmektedir (Melemen, 2001:57). Bu da işletme sahiplerinin, KOBİ'lerin işletme kimliğinin şekillenmesindeki en temel unsurlardan birisi olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

KOBİ'lerde genel olarak girişimci, işletme sahibi ve işletme yöneticisi aynı kişidir. Profesyonel bir yönetici istihdam edilmesi yerine işletme sahibinin birfiil çalışması söz konusudur. Bu nedenle de yetki devrine pek rastlanılmamaktadır. İşletmedeki tüm riskler işletme sahibi ya da sahiplerince üstlenilmektedir. İşletme sahibi ile çalışanları arasında ilişki genel olarak resmi-formel olmaktan ziyade ikili ve daha samimidir (Müftüoğlu, 1997:43). İşletme sahibi ile yöneticinin tek kişide birleşip birleşmemesi, işletme sahibinin tek kişi ya da birden çok kişiden oluşması, işletmenin ortaklık çeşidi ve/veya işletme türü gibi özellikler işletme sahipliğine esas farklı özelliklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Aile bireyleri genellikle fiilen işletmede çalışırlar ve ileride işletme yönetimi görevini yerine getirecekleri düşüncesi ile bu hedefe uygun olarak işletme içerisinde yetiştirilerek bilgi ve tecrübe sahibi edinirler (Erdoğan, 2004:45). Ancak aile bireyleri arasında belirgin bir yöneticilik yarışına yani rekabete pek rastlanılmaz.

1.1.2. İşletme Organizasyon (Teşkilat) Yapısına Yönelik Özellikleri

İşletmenin bu kapsamdaki özellikleri; sahip olduğu finansman, personel, tedarik-üretim ve pazarlama gibi fonksiyonları ile ilgili olanlarıdır (Müftüoğlu, 1997:51). İlgili fonksiyonları nedeniyle sahip oldukları genel nitelikli bu özelliklere kısaca değinilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Finansman fonksiyonuna ilişkin özellikleri; KOBİ'lerde profesyonel finansman departmanı bulunmamaktadır. Muhasebe ve finansman faaliyetleri bir arada sürdürülmektedir. Ayrıca KOBİ'lerde finansal yönetim alanında uzman personel istihdam edilmemesi neticesinde kredi olanakları ve finansal alternatifler yeterince değerlendirilememektedir. Bu nedenle de KOBİ'lerin dış kaynaklı finansman araçlarından yeterince yararlanmalarını ve finansal ihtiyaçlarını

öz kaynaklardan karşılımları önemli birer özellikleri haline gelmiştir (DPT, 2000:103).

Personel fonksiyonuna ilişkin özellikleri; KOBİ'lerin, işletmede istihdam edilen çalışanlar ile ilgili başlıca nitel özellikleri şunlardır (Müftüoğlu, 1997:73);

- Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler genellikle emek-yoğun teknoloji kullandıkları için, çalışan unsuru Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler için büyük bir önemi bulunmaktadır.
- KOBİ'lerde istihdam edilen kişiler yöneticileri ile aracısız olarak yani doğrudan doğruya ilişki kurabilmektedirler. Bu nedenle de bu tür işletmelerde sendikalaşma oranı oldukça düşüktür.
- Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde çalışanlar ile istihdam edildikleri işletme arasında mevcut olan kişisel ilişki özellikle konjonktürel dalgalanmalarda çok daha fazla olumlu olarak hissettirilmektedir. Ortaya çıkan olumsuz konjonktürel koşullarda, ilgili firmalar büyük fedakarlıkları göze alarak, çalışanlarının işletmelerini koruma gayretindedirler.

Tedarik - üretim yeteneği fonksiyonuna ilişkin özellikleri; KOBİ'lerin, tedarik-üretim fonksiyonuna esas nitel özelliklerini şunlardır (Akgemci, 2001:26);

- Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde ağırlıklı olarak emek-yoğun üretim teknikleri kullanılmaktadır.
- Büyük ölçekli işletmeler genel olarak piyasaya yönelik üretim yaparlar. Küçük ve orta ölçekli işletmeler ise, piyasaya yönelik genel üretim yapmak yerine aldıkları siparişe göre üretim yapmayı tercih etmektedirler. Buradan hareketle siparişe göre üretim yapma tercihi işletme ölçeği küçüldükçe daha çok önem kazanmaktadır.
- Büyük ölçekli işletmelerin KOBİ'lere göre üstünlüğü ağırlıklı olarak kalite ve fiyat konularındadır. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin ise büyük ölçekli işletmelere göre sahip oldukları rekabet gücü, ürün teslim tarihinin hızlandırılması, siparişçinin özel şartlarının dikkate alınabilmesi, sipariş verenin isteklerine uyum sağlanabilmesi, vb. gibi nitel konulardadır.
- Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin sahipleri genellikle aynı zamanda işletme yöneticisi konumundadırlar. Bu kişiler genellikle işin içinde yetişmiş ve üretim tekniği konusunda tecrübeye sahip, üretim/tedarik ile ilgili hususlarda bilgili kimselerdir. Sahip olunan bu özellik nedeniyle KOBİ'lerde ürün/tedarik ve teknik yenilikler ile ilgili önemli bir potansiyel oluşturabilmektedir.

Pazarlama fonksiyonuna ilişkin özellikleri; Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler pazarlama araçlarından (kredili satış, satış sonrası hizmetler, reklam, vd.) yeterince, etkin ve verimli bir şekilde faydalanamamaktadırlar. Finansal imkanların yeterli seviyede olmaması bu durumun temel nedenidir. KOBİ'ler genel olarak yakın mesafedeki yerel pazarlara hitap etmektedirler. Ayrıca KOBİ'ler ağırlıklı olarak sipariş tarzı üretim türünü tercih etmektedirler. KOBİ'lerin esneklikleri yani siparişçilerinin özel istek ve arzularına etkin ve hızlı bir şekilde cevap verebilmeleri, büyük işletmelere nazaran sahip oldukları bir diğer üstünlüktür.

Yönetim fonksiyonuna ilişkin özellikleri; işletme yönetiminin işletme sahibi ile bütünleşmesi nedeniyle literatürde işletme sahibine ilişkin özellikler ile yönetim fonksiyonuna ilişkin özelliklerin

bir arada verilmesine sıkça rastlanılmaktadır. Bu konudaki yakın ilişkinin ortaya koyduğu sonucun yönetime bakan yani yönetim özelliklerini ortaya koyan durumlar bu kapsamda değerlendirilmektedir. Yönetimin büyük ölçekli işletmelerde olduğu gibi uzmanlaşmış birimlere ayrılmaması, profesyonel tepe yöneticilerinin olmaması, yetki devrinin çok az ya da hiç olmaması, yönetimle ilgili tüm politikaların işletme sahibince/sahiplerince belirlenmesi, kararların tek elden çıkması nedeniyle hızlı olması, yönetimin ve dolayısıyla yönetimle ilgili tüm risklerin işletme sahibinde toplanması, işletme sahibinin yeterli yöneticilik bilgi ve tecrübesine sahip olmaması, işletmenin yöneten ve yönetilenler arasındaki ilişki şekli, vb. özellikler bu kapsamda değerlendirilmektedir.

1.2. Nicelik (Kantitatif) Yönünden Tanımlama Kriterleri

Günümüzde işletmelerde istihdam edilen kişi sayısı, KOBİ'lerin tasnifinde (tanımlanmasında) en sık kullanılan nicel ölçüttür. Bu durumun iki temel nedeni vardır. Öncelikle bir işletmenin personel sayısı, o işletmenin tek başına ölçek büyüklüğü ve faaliyet hacmini ifade edebilme özelliğine sahiptir. Diğer taraftan kolaylıkla ölçülebilir ve rakamsal olarak ifade edilebilir olan işletmelerin personel sayısı gizli bir bilgi olmadığı için elde edilebilmesi diğer kriterlere göre çok daha hızlı ve zahmetsizdir (Akbaba, 2013:8). Bu nedenle işletmelerin tasnif edilmesinde nicel özellikler çok daha etkin olarak kullanılmaktadır. Özellikle işletmelere ait verilerin toplanması, ortak standartların belirlenmesi, karşılaştırma yapılabilmesi, değerlendirmelerde bulunulabilmesi konularında nicel unsurların kullanımı büyük kolaylıklar sağlamaktadır.

KOBİ'lerin tanımlanmasına esas olarak devlet teşviklerine yönelik uygulamalarda tarafsızlığın, adaletin ve şeffaflığın en ideal şekilde tesis edilebilmesi için kullanılacak ölçütlerin (sınırların) belirlenmesinde nicel unsurların kullanımı çok daha uygun, uygulanabilir ve kolaydır (Özgen ve Doğan, 1997:26). Bu nedenle de işletmeleri tasnif eden kurum ve kuruluşlar daha çok nicel unsurları esas almaktadırlar.

Tablo 1. Türkiye'de Değişik Kuruluşların KOBİ Tanımları (Çalışan Sayısına Göre)

KURULUŞUN ADI	KÜÇÜK İŞLETME	ORTA BOY İŞLETME
DİE	10-49	50-250
DPT	10-49	50-99
KOSGEB	1-50	51-150
HALKBANK	1-100	100-250
VAKIFBANK	10-49	50-99
EXIMBANK	1-50	-
İSO	1-19	20-99
İTO	1-25	-
ASO	10-29	30-299

Kaynak: Uçkun (2009: 122)

Avrupa Birliği'ne üye olan ülkelerde, mevcut her bir üye ülkenin ekonomik büyüklüğüne bağlı olarak ayrı bir tanım (sınıflandırma) yapılarak, elde edilen tanıma esas muhtelif nitel/nicel kriterler kabul edilmektedir. Bu tanımlar için en çok işçi sayıları kullanılmaktadır. Ancak ülkeden ülkeye sayılarda değişimler yaşanmaktadır. Örneğin yapılan tasniflerde küçük ölçekli işletmelerin;

İtalya'da 20 kişi, İngiltere'de 200 kişi, Belçika ve Hollanda'da 100 kişi iken; üye ülkelerin çoğunda 50 kişi olarak kabul edildiği görülmektedir. Benzer bir örnek olarak orta ölçekli işletmeler İtalya da 50 - 100 kişi olarak belirlenirken; diğer üye ülkelerin çoğunda bu sayı 500 kişidir (Uçkun, 2009:122).

AB üyesi olmamakla birlikte tarihsel süreçte Kolombiya'da 1-49 personel çalıştıran işletmeler küçük ölçekli, 50-99 arasında personel çalıştıranlar ise orta ölçekli işletmeler olarak tasnif edilirken, Güney Kore'de 1-4 arası personeli olanlar çok küçük ölçekli, 5-19 arası personeli olanlar küçük ölçekli ve 20-300 arası personeli olanlar orta ölçekli işletmeler olarak kabul edilmiştir (Sarıaslan, 1996:5). Tüm bu örneklerden yola çıkarak KOBİ tanımlarına esas olan işletme tasniflerini dünya ve Türkiye açısından ayrı ayrı ele alınması kavramsal çerçevenin daha iyi anlaşılabilmesi açısından oldukça yararlı olacaktır.

2. DÜNYADA KOBİ TANIMLARI VE TANIMLAMA ÖLÇÜTLERİ

Dünya Bankası, 1980 yılında Türkiye'de hazırladığı bir raporda (*Küçük ve Orta Ölçekli Sanayinin Gelişimi İle İstihdam Yaratma Eğilimi ve Umutları Raporu*) 1-50 çalışana sahip işyerlerini küçük işletme ve 51-200 çalışana sahip işyerlerini de orta ölçekli işletme olarak kabul etmiştir (Şengezer, 1992:15; Müftüoğlu, 2002:84; Ekinci, 2003:10). 1984 yılı verilerine göre Türkiye için gerçekleştirdiği başka bir çalışmada ise arsa ve binaları hariç sabit varlıkları toplamı 500 bin \$'dan az olanlar işletmeleri küçük ölçekli olarak tanımlamıştır (Tüzün ve Tüzün, 1989:304). Dünya Bankası güncel olarak ise; en çok 300 çalışana ve 15 000 000 \$ net satış hâsılatına ve 15000 000 \$ yıllık mali bilanço toplamına sahip olan işletmeleri KOBİ olarak kabul etmektedir (Gibson ve Vaart, 2008'den akt.: Yıldırım alp ve Yenihan, 2014:231).

Afrika Kalkınma Bankası; maksimum 50 işçiye sahip olan işletmeleri KOBİ olarak tanımlamıştır. Başkaca nitel veya nicel bir şart aramamıştır (Gibson ve Vaart, 2008'den akt.: Yıldırım alp ve Yenihan, 2014:231).

Asya Kalkınma Bankası; tarafından kurumsal olarak kabul edilmiş herhangi bir resmi KOBİ tanımı bulunmamaktadır. Banka, ilişki içerisinde yer aldığı ilgili ülkelerle, muhatap olduğu ülkenin ulusal KOBİ tanımlamalarını dikkate almaktadır (Gibson ve Vaart, 2008'den akt.: Yıldırım alp ve Yenihan, 2014:231).

Birleşmiş Milletler (BM); tarihsel süreçte yapmış olduğu bazı çalışmalarda ve hazırladığı/hazırlattığı raporlarda muhtelif KOBİ tanımlamaları (sınıflandırmaları) yapmıştır. Örneğin Türkiye, İsrail ve Mısır'ı kapsayan 1958 tarihli bir raporunda sanayi işletmelerinde (1-9) kişi çalıştıran iş yerlerini küçük işletmeler olarak tasnif etmiştir (Küçük, 2005:104; Balıkçioğlu, 2010:21). Ayrıca Birleşmiş Milletler Kalkınma Bankası (*UNDP - United Nations Development Program*) tarafından yapılan çalışmalarda maksimum 200 işçiye sahip olan işletmelerin KOBİ olarak tasnif edildiği de görülmüştür (Gibson ve Vaart, 2008'den akt.: Yıldırım alp ve Yenihan, 2014:231).

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD); üyeleri arasında birbirinden farklı KOBİ tanımı kabul edilmesine rağmen örgütün yaptığı genel KOBİ tanımlamasında sadece istihdam edilen işçi sayısı dikkate alınmaktadır (Müftüoğlu, 1997:119; İraz, 2005:221). OECD tarafından yapılmış

bir tasnifte KOBİ'ler; mikro ölçekli (1-4 çalışan), çok küçük ölçekli (5-19 çalışan), küçük ölçekli (20-99 çalışan) ve orta ölçekli (100-499 çalışan) işletmeler olmak üzere dört gruba ayrılmaktadır (Vinde, 1999:2; Özdemir vd., 2006:31; Öztürk, 2007:8). Farklı bir örnekte de OECD'nin 1-9 arasında çalışanı bulunan işletmeleri çok küçük ölçekli, 10-99 arası çalışanı bulunanları küçük ölçekli ve 100-499 arası çalışanı bulunanları da orta ölçekli işletmeler olarak kabul ettiği belirtilmektedir (Durman ve Önder, 2007:10-11). OECD'nin genel geçerli, sabit bir tasnifi bulunmadığı gibi standart veri toplama çalışmaları esnasında da çalışan sayılarında farklı tasniflere göre de verileri sınıflandığı görülebilmektedir. Örneğin KOBİ'ler için üst sınır çalışan sayısının 499 olduğu sınıflandırmaların yanı sıra üst sınırın 249 olarak dikkate alındığı sınıflandırmalara da rastlanılmaktadır (OECD, 2002:7; Özdemir vd., 2006:31). OECD tarafından 1-19 çalışanı olan işletmelerin çok küçük, 20-99 çalışana sahip olanların küçük sanayi işletmesi, 100-499 personel olan işletmelerin orta ölçekli, 500 ve üzeri çalışana sahip işletmelerin ise büyük ölçekli işletmeler olarak kabul edildiği tasnifi de sık kullanılmaktadır (Küçükçolak, 1998:139; Ar, 2009:30).

Avrupa Birliği (AB); Üyeleri açısından bağlayıcı olmamakla birlikte AB'ye üye ülkelerde KOBİ sınıflandırması ilk defa 1966 yılında Brüksel'de gerçekleştirilen bir araştırmada yapılmıştır. 6-500 arası çalışanı olan işletmeler KOBİ olarak değerlendirilirken, söz konusu çalışmada üye ülkelere işletmelerin belirli dönemlerdeki ciro miktarlarının da kıstas olarak KOBİ tanımlarına eklenmesi tavsiye edilmiştir (DPT, 1990:19; Müftüoğlu, 1997:121-122). Bununla birlikte AB tarafından KOBİ'lerle ilgili ilk ortak düzenleme 3 Nisan 1996 tarihinde 96/280/EC sayılı kararla yapılmıştır. 6 Mayıs 2003 tarihli 2003/361/EC sayılı tavsiye kararıyla da KOBİ'lerin tanımlanmasında güncellemeler yapılmıştır. Türkiye 1 Ocak 2005 tarihinde Avrupa Birliği (AB) Massricht Kriterlerini kabul etmiştir. Bu kriterlere göre hukuki şekli ve statüsü her ne olursa olsun bir ekonomik faaliyet içerisinde bulunan tüm girişimler KOBİ olarak kabul edilerek diğer bir takım kriterler (bilanço büyüklüğü, satış hacmi ve bağımsızlık derecesi) yanında 1-9 personel çalıştıran işletmeler mikro ölçekli, 10-49 personel çalıştıran işletmeleri küçük ölçekli ve 50-249 personel çalıştıran işletmeleri de orta ölçekli işletmeler olarak dikkate alınmıştır (Uçkun, 2009:122; European Commission, 2005:32). Mikro işletmeler; yıllık en fazla 2 milyon € ciroya ya da 2 milyon € bilanço toplamına sahiptir. Küçük işletmeler; yıllık en fazla 10 milyon € ciroya ya da 10 milyon € bilanço toplamına sahiptir. Orta büyüklükteki işletmeler ise; yıllık en fazla 50 milyon € ciroya ya da 43 milyon € bilanço toplamına sahiptir. Her üç ölçekteki işletmenin de KOBİ olarak değerlendirilebilmesi için bağımsızlık unsuru açısından işletmedeki başka firma hissesinin %25'i geçmemesi gerekmektedir (Sayın ve Hafizoğlu, 1997:3-4; European Commission, 2005:12-14). AB tarafından 1996 yılında yapılan ilk düzenlemede mikro ölçekli işletmelere yer verilmemiştir. 2003 yılında yapılan yeni düzenlemede istihdam edilen personel sayısı ve bağımsızlık oranlarıyla ilgili değişikliklere gidilmediği; ancak satış hacmi ve bilanço büyüklüğüyle ilgili limitlerin arttırılarak güncellendiği görülmektedir. Avrupa Birliği'ne üye olan bazı ülkelerde KOBİ tanımlamalarının ve geçirdikleri süreçlerin incelenmesi AB'nin yapmış olduğu çalışmaların daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

İngiltere'de; Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin genel geçerli - resmi bir tanımı bulunmamaktadır. Bu nedenle ülkede dikkate alınan birden fazla KOBİ tanımlamasına rastlanılmaktadır. Örneğin Küçük Sanayi İşletmeleri Araştırma Komitesi (*Committie of Inquiry of Small Business*) KOBİ'leri sektörlere göre tanımlamıştır. Bu kapsamda da farklı nicel ölçütler kullanılmıştır. Örneğin nicel ölçüt olarak ticaret sektörü için işletmenin yıllık satış tutarı dikkate

alınırken, sanayi sektöründe çalışan sayısı esas alınmıştır (Müftüoğlu, 1997:110). Buna göre inşaat ve madencilik sektöründe 25 kişiden az, imalat sanayinde ise 250 kişiden az çalışanı olan işletmeler KOBİ olarak kabul edilirken; yıllık satış cirosu perakende ticareti sektöründe 50 000 Pound'dan az, toptan ticaret sektöründe 200 000 Pound'dan az ve motorlu araç ticareti, bakım, onarım sektöründe ise 100 000 Pound'dan az olan işletmeler KOBİ olarak değerlendirilmiştir (Akgemci, 2001:11). Orta boy işletmenin dikkate alınmadığı başka bir işletme tasnifinde ise; bütün şahıs şirketleri küçük işletme olarak adlandırılırken, bütün sermaye şirketleri de büyük boy işletme olarak kabul edilmiştir (Tutar ve Küçük, 2003:191-192).

İrlanda'da; Industrial Development Authority (*Küçük Ölçekli İşletmeler İçin Sanayi Geliştirme Teşkilatı*) tarafından yapılan tasnifte 1-50 çalışanı olan ve sabit kıymetler tutarı 200.000 Pound sınırını aşmayan işletmeler KOBİ olarak kabul edilmektedir (Müftüoğlu, 1997:113-114). Örnekten de anlaşılacağı üzere bu ülkede yapılan KOBİ tanımlamasında işletmelerin çalışan sayısı ve sabit kıymetler tutarı birlikte değerlendirilirken, sektörler bazında herhangi bir ayrıma gidilmemiştir.

Fransa'da; KOBİ'lerle ilgili genel geçerli resmi bir tanım yapılmamış olup; mevcut hukuki düzenlemelere göre yöneticilerin doğrudan ve şahsen sosyal, hukuki, mali, ahlaki ve teknik zorunluluklar üstlendikleri işletmeler KOBİ olarak kabul edilmektedir (KOSGEB, 2000:9; Akgemci, 2001:10). Ancak tüm kurumları ve sektörleri kapsayacak, genel geçerli bir tanım mevcut olmasa da ülkede kullanılan muhtelif tasniflere de rastlanılmaktadır. Örneğin Avrupa Birliği'ne (AB) üye ülkelerle kurulan sektörel birlikler KOBİ tanımlamasında AB 2003 düzenlemesini esas almaktadırlar. AB tarafından kabul edilen tasnif haricinde bağımsızlık kriterinin de esas alınarak çalışan sayısının en az 10 (sanayi sektöründe 20) ve en fazla 500 kişiden oluştuğu işletmelerin KOBİ olarak tanımlanmasına da rastlanılmaktadır (OECD, 2005:221). 1-9 arası çalışanı olanlar ise işletme olarak kabul edilmeyip, el sanatları tezgahları olarak dikkate alınmıştır. Akgemci (2001:11) tarafından nakledilen bir diğer tasnife göre ise; çalışan sayısı 1-99 kişi olan işletmeler küçük ölçekli ve 100-250 kişi çalıştıran işletmelerse orta büyüklükteki işletmeler olarak kabul edilmektedir (Akgemci, 2001:11).

Almanya'da; geçerli olan KOBİ tanımlaması Avrupa Birliği (AB) işletme sınıflandırmasına uygundur. Ancak daha önce Almanya'da genel nitelikte ortak bir KOBİ tanımlaması mevcut değildi. KOBİ kavramı sektörler göre değişiklikler göstermekteydi. İşletmelerde çalışan işçi sayısı ve işletmelerin yıllık cirosu da bu tanımlamalara etki eden diğer faktörlerdi. İmalat sanayinde yıllık cirosu 2 milyon Mark'ı geçmeyen ve 1-49 arası personel istihdam eden işletmeler küçük ölçekli; yıllık cirosu 2-25 milyon Mark arasında olan ve 50-250 arası personel istihdam eden işletmeler de orta ölçekli işletmeler olarak tasnif edilmekteydi. Toptan ticaret sektöründe ise; yıllık cirosu 1 milyon Mark'ı geçmeyen ve 1-9 arası personel istihdam eden işletmeler küçük ölçekli; yıllık cirosu 1-50 milyon Mark arasında olan ve 10-99 arası personel istihdam eden işletmeler de orta ölçekli işletmeler olarak kabul edilmekteydi. Perakende sektöründe de yıllık cirosu 500 Bin Mark'ı geçmeyen ve 1-2 arası personel istihdam eden işletmeler küçük ölçekli; yıllık cirosu 500 Bin-10 milyon Mark arasında olan ve 3-49 arası personel çalıştıran işletmeler de orta ölçekli işletmeler olarak kabul edilmekteydi. Ulaştırma Hizmetleri sektöründe ise yıllık cirosu 100 Bin Mark'ı geçmeyen ve 1-2 arası personel istihdam eden işletmeler küçük ölçekli; yıllık cirosu 100 Bin - 2 milyon Mark arasında olan ve 3-49 arası personel istihdam eden işletmeler de orta ölçekli işletmeler

olarak kabul edilmekteydi (Akgemci, 2001:10).

İtalya'da; kabul edilen KOBİ tanımlaması (işletmelerin sınıflandırılması) Avrupa Birliği (AB) 2003 kriterlerine göredir. Ancak bazı kamusal desteklerin sunulmasında bölgeler arası eşitsizliklerden dolayı ek kriterlerin konulması da söz konusu olabilmektedir. Avrupa Birliği kriterlerinin belirlenmesinden önce İtalya'da 1-19 kişi çalıştıran işletmeler mikro ölçekli, 20-99 arası kişi çalıştıran işletmeler küçük ölçekli ve 100-250 kişi çalıştıran işletmeler de orta ölçekli olarak tanımlanmaktaydı. Ayrıca bir işletmenin KOBİ sayılabilmesi için sabit sermaye yatırımlarının en çok 3 milyon İtalyan Lire olması gerekmektedir (Akgemci, 2001:11; Özdemir vd., 2006:34; Durman ve Önder, 2007:13). Dolayısıyla daha önceleri işletme türlerinin tasnifinde dikkate alınan kriterler istihdam edilen personel sayısı ve sabit sermaye yatırımları miktarıydı. Ancak uygulamada nitel ölçüt olarak üst yönetimde iş bölümünün esas alınmasının da KOBİ tasnifinde kullanıldığı belirtilmektedir. Yani profesyonel yönetici istihdam eden işletmeler büyük boy işletme olarak kabul edilirken, işletme sahipliği ve yöneticilik vasıflarının tek kişide toplandığı yani profesyonel yöneticilerin istihdam edilmediği işletmeler de KOBİ olarak tanımlanmaktadır (Akgemci, 2001:11).

Hollanda da; mevzuat düzenlemelerinde ve yapılan istatistik çalışmalarında birden fazla KOBİ tanımlaması yapılmıştır. Bu çalışmalarda en çok dikkate alınan nicel ölçüt "*çalışan sayısı*" dır. Örneğin 1-9 personeli olan işletmelerin küçük ölçekli, 10-99 personele sahip işletmelerin orta ölçekli, 100 ve üstü personeli olan işletmelerin ise büyük ölçekli olarak kabul edildiği tasnif genel kabul görmektedir (Tutar ve Küçük, 2003:191).

Belçika'da; KOBİ'lerle ilgili genel kabul görmüş – resmi bir tanımlama yapılmamıştır. Ancak uygulamada yapılmış muhtelif tanımlamalar mevcuttur. Bu tanımlamalarda daha çok "*istihdam edilen çalışan sayısı*" dikkate alınmaktadır. Ayrıca nitel kriter olarak "*işletme sahibinin bütün yetkileri elinde toplayıp toplamadığı*" ölçütü de yapılan tasniflerde önemli ölçüde kullanılmaktadır (Savaşır, 1999:44).

Danimarka'da; KOBİ tasnifleri sanayi sektöründe ve sanayi dışı diğer sektörlerde ayrı ayrı yapılmaktadır. Sanayi dışı sektörlerde 20'den az çalışanı olan işletmeler KOBİ olarak değerlendirilirken, 20 ve daha fazla çalışanı olan işletmeler büyük ölçekli olarak dikkate alınmaktadır. Sanayi sektöründe ise 1-5 çalışanı olan işletmeler KOBİ olarak değerlendirilmemektedir. 6-75 çalışanı olan işletmelerin KOBİ olarak değerlendirildiği sanayi sektöründe 6-20 işçisi olanlar küçük ölçekli ve 21-75 işçisi olanlar da orta ölçekli işletme olarak kabul edilmektedir. Daha fazla çalışanı olan işletmeler KOBİ kapsamında yer almayıp büyük ölçekli işletmeler olarak dikkate alınmaktadır (Müftüoğlu, 1997:111).

Avrupa Birliği'ne (AB) üye ülkeler dışında başta ABD olmak üzere farklı coğrafyalarda yer alan gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin KOBİ yaklaşımlarının yani KOBİ tanımlamalarının incelemesi halinde;

Kırgızistan'da; küçük ve orta büyüklükteki işletmeler ile ilgili ilk kez 17 Şubat 1998 tarih ve 78 sayılı Kararname ile resmi tanım yapılmıştır. İlgili kararnameye göre küçük işletmeler; üretim hacmi 500.000 Som'dan az olan ve çalışan sayısı hizmet sektöründe 15 kişiden az, üretim sektöründe ise 50 kişiden az olan tüm tüzel kişi işletmeleridir. Kararnameye göre orta büyüklükteki işletmeler; üretim hacmi 500.000 ile 2.000.000 Som arasında olan ve çalışan sayısı hizmet sektöründe 15-49, üretim sektöründe de 50-199 arasında olan tüm tüzel kişi işletmeleridir. Büyük

ölçekli işletmeler ise istihdam edilen personel sayısı ve üretim hacmi yukarıda belirtilen sayıların üzerinde olan tüzel kişi işletmeleridir (Maksudunov, 2007:404; Met, 2011:130).

ABD’de; KOBİ’lerin resmi bir tanımı yapılmamıştır. Ancak bazı kuruluşlar tarafından muhtelif KOBİ tanımları yapılmıştır. Bu tanımlarda kullanılan nicel ölçütler satış tutarı ve istihdam edilen kişi sayısıdır. ABD’de federal bir kuruluş olan ve KOBİ’lere her türlü bilgi ve finansman desteği veren Büyüklük Standartları Bürosu - SBA (*Small Business Administration*) tarafından yapılan tanıma göre; KOBİ kriteri olarak imalat sanayinde ve toptancı kuruluşlarında personel sayısı 500’den az olan ve yıllık satış gelirleri imalat sanayinde 21,5 Milyon Dolardan, toptan ticaret sektöründe ise 25 Milyon Dolardan az olan işletmeler olduğu kabul edilmektedir. Perakende, ticaret ve hizmet sektörü ile tarım sektöründe ise çalışan sınırlandırılması yapılmamıştır. Ancak yıllık satış geliri üst sınırı tarım işletmelerinde 9 Milyon Dolar; perakende, ticaret ve hizmet sektöründe ise 13 Milyon Dolar olarak dikkate alınmaktadır (Şengezer, 1992:25; Halk Bankası, 2000:7). KOBİ’ler her sektörde kendi içerisinde küçük boy işletme ve orta boy işletme diye ayrıca yeniden tasnif edilmektedir. Perakende, ticaret ve hizmet sektörü ile tarım sektöründe çalışan sayısı dikkate alınmamakla birlikte ilkinde 3 milyon dolar, tarım sektöründe ise 0.5 milyon dolar sınır teşkil etmektedir. Bu sınır imalat sanayinde 2.5 milyon dolar iken toptan ticaret sektöründe 7 milyon dolardır. İmalat ve toptan ticaret sektörlerinde ayrıca çalışan sayısı da (50 kişi) tasnifte dikkate alınmaktadır (Çelik ve Akgemci, 2010:120). ABD’de faaliyette bulunan SBA (Küçük İşletme Dairesi) tarafından küçük işletmeler; özel bir mülkiyete (sahipliğe) konu edilen, yönetimlerinde kâr amacı güdülen ve dahil oldukları sektörlerde hâkim durumda olmayan işletmeler olarak tanımlanmaktadır (Uçkun, 2009:122). Amerikan Kalkınma Bankası Çok Taraflı Yatırım Fonu (*Multilateral Investment Fund - Inter-American Development Bank, MIF-IADB*) ise KOBİ’leri tanımlarken maksimum 100 işçiye ve yıllık 3.000.000 \$ net satış hâsılatına sahip olma şartını öngörmektedir (Gibson ve Vaart, 2008’den akt.: Yıldırım ve Yenihan, 2014:231). ABD’de mevcut tanımlar dışında yapılmış başka tanımlamalara da rastlanılabilmektedir. Hatta örnek verilen birimlerin farklı zamanlarda farklı rakamlarla tanımlamalarda bulunmaları söz konusu olabilmektedir.

Brezilya’da ise; KOBİ’lerle ilgili birçok tanım ortaya konulmuştur. Ancak ülkede en çok kabul gören tanım Brezilya Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Bürosu’na (SABRAE) ait olan ve çalışan sayısının ölçüt olarak kullanıldığı tanımdır. Sektörler arası farklılıkların da dikkate alındığı bu tasnife göre; endüstri sektöründe 0-19 personele sahip olan işletmeler mikro ölçekli, 20-99 personele sahip olanlar küçük ölçekli, 100-499 personele sahip olanlar orta ölçekli, 500 ve daha çok personele sahip olanlar da büyük ölçekli işletmeler olarak kabul edilmiştir. Ticaret ve hizmet sektöründe ise 0-9 personeli olanlar mikro ölçekli, 10-49 personeli olanlar küçük ölçekli, 50-99 personeli olanlar orta ölçekli, 100 ve daha fazla personeli olanlar da büyük ölçekli işletmeler olarak tasnif edilmiştir (Melo ve Valle, 2008:7).

Uzak doğu ülkelerinde de KOBİ ile ilgili geliştirilmiş birçok tanım (tasnif) bulunmaktadır. Bu ülkelerin tamamının incelenmesi çalışmamızın kapsamını aşacağı için örnek teşkil etmesi açısından bazılarına değinilmekle yetinilecektir.

Japonya’da; KOBİ tanımlamasında "*yatırılan sermaye tutarı*" ve "*istihdam kapasitesi*" esas alınmaktadır. Ayrıca sektörler göre ölçütler değişebilmektedir. Sanayi, imalat ve madencilik sektöründe işgören sayısı 300’den küçük ve yatırılan sermaye tutarı 100 milyon Yen’in altında olan

işyerleri küçük ve orta büyüklükteki işletmeler olarak kabul edilirken, bu rakamlar toptan ticaret sektöründe 100 çalışandan az ve 30 milyon Yen'in altında; perakende hizmet ve ticaret sektöründe ise 50 çalışanın altında ve 10 milyon Yen'den düşük sermaye yatırım ölçütleri kabul edilmiştir (Güngör ve Gökalp, 1993:7; Akgemci, 2001:11; Özdemir vd., 2006:34-35; İraz, 2005:208). Sınıflandırmadan da anlaşılacağı üzere Japonya'da KOBİ tanımlamalarında genellikle "*yatırılan sermaye tutarı*" ve "*çalışan sayısı*" dikkate alınmaktadır (Uçkun, 2009:122). Japonya'da sektörel farklılıklar uygulanacak politika ve teşviklerde de bir takım değişiklikleri beraberinde getirdiği/getireceği için sınıflandırmada sektörler arası farklılıklar esas alınmıştır. Ancak tüm sektörler için yapılan ortak uygulamalarda mevcuttur. Örneğin Japonya'da KOBİ'ler sektör ayrımı yapılmaksızın büyük ölçekli işletmelerin çevresinde kümelenmeleri teşvik edilmektedir (Honja ve Harada, 2006:290).

Tayland'da; sanayiye dayalı üretim fabrika dışı ve fabrika içi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. 4 çalışandan az personele sahip işyerlerinin faaliyetleri fabrika dışı üretim olarak değerlendirilmektedir. Yani bu işyerleri için işletme yerine tezgâh ya da atölye kavramı kullanmak daha yerinde olacaktır. İşletmelerin çalışan sayısına göre tasnif edildiği ülkede 4-9 personel çalıştıranlar kırsal (çok küçük) ölçekli sanayi işletmeleri, 10-49 personel çalıştıranlar küçük ölçekli sanayi işletmeleri, 50-199 personel çalıştıranlar orta ölçekli sanayi işletmeleri, 200 ve daha fazla personel çalıştıranlar ise büyük ölçekli sanayi işletmeleri olarak değerlendirilmektedir (Müftüoğlu, 2002:120).

Tayvan'da; İmalat, inşaat ve madencilik sektöründe 200'den daha az çalışanı olan işletmeler KOBİ olarak tanımlanmaktadır. Ancak çalışan sayısının yanında diğer bir şart ta; "*ödenmiş sermaye miktarının*" 80 Milyon \$'dan az olması gerektirir. Ticaret, ulaştırma ve diğer hizmet sektörlerinde ise bir işletmenin Küçük ve orta büyüklükteki işletme olarak kabul edilebilmesi için personel sayısının 50 kişinin altında ve "*net satışlar*" tutarının 100 Milyon \$'dan az olması gerekmektedir (Hall ve Harvie, 2003:8).

Hindistan'da ise; işletmelerin sınıflandırmalarında "*çalışan personel sayısı*" yerine "*işletmelerin arazi ve makinelere yaptıkları sabit yatırımlar*" esas alınmaktadır. Toplam sabit yatırım tutarı 300 bin \$'dan az olan işletmeler Küçük ve orta ölçekli işletme olarak adlandırılırken, 300 bin \$ ve daha fazla sabit yatırıma sahip olan işletmeler büyük ölçekli olarak belirlenmiştir. KOBİ'ler içerisinde de sabit yatırım tutarı 16 bin \$'dan az olanlar küçük ölçekli işletme olarak sınıflandırılmıştır (Akgemci, 2001:13). Ancak Hindistan'da daha önceki dönemlerde "*çalışan sayısının*" da dikkate alındığı sınıflandırmalar yapılmıştır. Örneğin 1990'lı yılların başlarında çalışan sayısı 50'den az olan ve yatırılan sermayesi 3,5 Milyon Rupiyi bulmayan girişimlerin küçük ölçekli işletmeler olarak sınıflandırıldığı bilinmektedir (Sarıaslan, 1996:5).

Malezya'da; 1-49 arası çalışana sahip işletmeler küçük ölçekli, 50-199 çalışana sahip işletmeler orta ölçekli, 200 ve daha fazla çalışana sahip olanlar da büyük ölçekli işletmeler olarak tanımlanmıştır (Akgemci, 2001:13; Durman ve Önder, 2007:15). Malezya'da farklı tasniflerin varlıklarına da rastlanılmaktadır. Örneğin imalat sektöründe; 1-4 personel istihdam eden işletmeler mikro ölçekli, 5-50 personel istihdam eden işletmeler küçük ölçekli, 51-500 personel istihdam edenler orta ölçekli ve 500'den fazla personele sahip olan işletmelerin de büyük ölçekli işletmeler olduğu belirtilmiştir. Bu tasnifte çalışan sayısı tek ölçüt olarak kabul edilmemiştir. Yıllık net satışlar tutarı da (0-250.000 MYR; 250.001-10.000.000 MYR; 10.000.001-24.999.999 MYR; 25 Milyon

MYR ve üzeri) işletmelerin tasnif edilmesi amacıyla kullanılmıştır. Hizmet sektörü ve diğer sektörlerde ise; işletme çalışan sayıları "1-4", "5-19", "20-50" ile "51 ve üzeri" olacak şekilde gruplandırılmıştır. Yıllık net satış tutarı da "0-200.000 MYR", "200.001-1.000.000 MYR", "1.000.001-4.999.999 MYR" ile "5 Milyon MYR ve üzeri" olacak şekilde tasnif edilmiştir (Tambunan ve Xiangfeng, 2006:5-6).

Arap dünyasında ise; mevcut KOBİ tanımlama kıstaslarının birbirine yakın olduğu gözlemlenmektedir. Genellikle "*çalışan sayısı*" ve "*kayıtlı sermaye tutarı*" üzerinden işletmelerin sınıflandırılması söz konusu olmaktadır.

Kuveyt'te; 1-9 adet personele sahip işletmeler küçük ölçekli, 10-49 personel çalıştıranlar orta ölçekli, 50 ve daha üzeri çalışanı bulunanlar ise büyük ölçekli işletmeler olarak kabul edilmektedir. Hem küçük işletmeler ve hem de orta ölçekli işletmeler yani KOBİ'ler 200.000 Dinar'dan daha az kayıtlı sermaye tutarına sahip olmaları gerekmektedir (Elasrag, 2011:18; Yıldız, 2013:15).

Umman'da ise; 1-9 adet personele sahip işletmeler küçük ölçekli, 10-99 çalışanı bulunanlar orta ölçekli, 100 ve daha üzeri çalışana sahip olanlar ise büyük ölçekli işletmeler olarak kabul edilmektedir. Küçük işletmeler 50.000 Riyal'den daha az; orta ölçekli işletmeler ise 50.000 - 100.000 Riyal arasında kayıtlı sermaye tutarına sahip olmaları gerekmektedir (Elasrag, 2011:18; Yıldız, 2013:15).

Gelişmişlik düzeylerine göre birçok orta doğu ülkelerinde KOBİ'lerin tanımlanmasında önemli farklılıklar görülmektedir. Ancak benzerlik gösterenlerin sayısı da dikkate değerdir. Örneğin Suriye, Irak, Kuveyt, Ürdün ve Suudi Arabistan'da 1-49 arası personeli bulunan işyerleri küçük ve orta büyüklükteki işletmeler olarak tanımlanmıştır (Ekinci, 2003:15). Ancak bu kapsamdaki bazı ülkelerde bu sayılarda farklılıklar da yaşanabilmektedir. Bununla birlikte dünya genelinde AB, OECD, Dünya Bankası gibi uluslar arası/üstü kuruluşların tanımları her geçen gün daha geniş alanlara yayılmakta ve daha çok kabul görmektedir. Örneğin Basel II kriterlerine göre kabul edilen KOBİ tanımında AB tarafından yapılan tasnif esas alınmıştır (Ayanoğlu, 2008:10). Yine de dünya genelinde kabul edilen KOBİ tanımlamaları oldukça fazladır. Bu tanımların tamamına burada yer vermek çalışmamızın kapsamını ve amacını aşacağı için mevcut tanımlarla (tasniflerle) yetinilmesi uygun görülmüştür.

3. TÜRKİYE'DE KOBİ TANIMLARI ve TANIMLAMA ÖLÇÜTLERİ

KOBİ'lerin tanımlanması yani işletme büyüklüklerinin tasnif edilmesi ve tasnif için gerekli olan büyüklük kriterleri ile miktarlarının belirlenmesi konusunda dünyada olduğu gibi Türkiye'de de farklı düşünceler ve uygulamalar geliştirilmiştir. Denetim, hesap verilebilirlik, saydamlık, şeffaflık, ortak ve eşit uygulamaların sağlanabilmesi gibi bir takım nedenlerle kurumlar KOBİ'leri tanımlamakta daha doğrusu belirli kıstaslar ölçüsünde işletmeleri tasnif etmektedirler. Türkiye'de KOBİ'lerle ilgili çalışma yapan kuruluş, kurum ve idareler, kendi sorumluluk, görev ve yetki alanlarını belirleyebilmek üzere birbirinden farklı KOBİ tanımları geliştirmişlerdir. İlgili kurumlarca yapılan bu tanımlar hukuki olmaktan ziyade ekonomik anlamlı olup; tanımlı yapan kurumun amaç ve faaliyetlerine hizmet etmektedir. Ancak tanımlarda kullanılan farklı ölçütler makro düzeyde verilen düzgün ve düzenli toplanamaması, seriler oluşturulamaması gibi bir takım sorunları da beraberinde getirmektedir (Özdemir vd., 2006:35). Konunun daha iyi anlaşılması açısından Türkiye'de KOBİ

tanımlamasının yani işletmelerin tasnif edilerek sınıflandırılmalarını tarihsel süreç ile kurum ve kuruluşlar bazında ortaya koymanın faydalı olacağı düşünülmektedir.

Türkiye’de işletmelerin sınıflandırılmasıyla ilgili çalışmaların cumhuriyet dönemine kadar uzandığı bilinmektedir. 1923 yılında gerçekleştirilen İzmir İktisat Kongresinde de bu konu hakkında görüşler ortaya konmuştur. 1927 yılında yürürlüğe giren ve 1942 yılına kadar hukuki varlığını koruyan Teşvik-i Sanayi Kanununda işletmelerin sınıflandırılmasına yer verilmiştir. Kanun gereğince 5 kişiden az personelin çalıştığı ve en çok 9 beygirlik muharrir güç çalıştıran işyerleri küçük işletme (KOBİ); üzerindeki ise büyük işletme olarak kabul edilmiştir. Daha sonraki süreçlerde ise (1936 tarih ve 3008 sayılı iş kanunu) çalışan kişi sayısındaki sınır 10 işçiye yükseltilmiştir (DPT, 1990:33; Arıcıoğlu ve Kozan, 2005:105). 1950 tarihli, 5590 sayılı Ticaret ve Sanayi Odaları İle Borsalarının Kuruluşuna İlişkin Kanun’da da enerji kullanan işletmelerde 5 kişi’den az, enerji kullanmayan işletmelerde ise 10 kişiden az çalışanı olan işletmeler Küçük işletmeler olarak adlandırılmıştır (Şengezer, 1992:15). Ayrıca 6762 sayılı mülga Türk Ticaret Kanununda (1956 tarihli), 6948 sayılı Sanayi Sicili Kanununda (1957 tarihli), 507 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar Kanununda (1964 tarihli), Çıraklık – kalfalık - mesleki eğitimle ilgili 2089 sayılı (1977 tarihli) ve 3308 sayılı (1986 tarihli) kanunlar da muhtelif işletme tasnifleri yapılmıştır.

Devlet İstatistik Enstitüsü’ne (DİE) göre; Türkiye’de remi istatistik kurumu tarafından 1992 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımından önceki sayımlarda da (1927, 1950, 1963, 1970, 1980, 1983) işletmelerin sınıflandırıldığı görülmektedir. Örneğin 1980 yılında yapılan işyeri sayımlarında 10 kişiden az çalışanı olan işyerleri küçük işletme; 10–24 arasında çalışanı olanlar ise orta ölçekli işletmeler olarak dikkate alınmıştır. Ancak 1983 yılından itibaren DİE tarafından küçük işletme sınırı için belirlenen personel sayısı 25’e yükseltilmiştir (Arıcıoğlu ve Kozan, 2005:105). 1992 yılında yapılan sayımda işletmeler için kesin belirleyici bir büyüklük tasnifinden kaçınılmıştır. Sadece imalat sanayinde 1-9 işçi istihdam eden işletmeler küçük ölçekli işletme olarak kabul edilmiştir. Diğer türdeki işletmeler de yapılan sayımın amacına göre muhtelif aralıklarda gruplandırılmıştır (Sarıaslan, 1996:5). DİE tarafından 1-9 arası çalışana sahip olan işletmelerin çok küçük ölçekli, 10-49 arası çalışanı bulunduranların küçük ölçekli işletme, 50-99 arasında çalışanı olanların orta ölçekli işletme ve 100’den fazla çalışana sahip olanların ise büyük ölçekli işletme olarak sınıflandırılması da söz konusu olmuştur (Şimşek, 2002:7). Avrupa Birliğinin 2003/361/EC sayılı tavsiye kararı (md.7) doğrultusunda 19.10.2005 tarihli Yönetmelik ile yapılan düzenleme neticesinde DİE tarafından istatistik amaçlı bilgi toplanırken işletmeler çalıştırdığı toplam personel sayısına göre “0-1 kişi”, “2-9 kişi”, “10-19 kişi”, “20-49 kişi”, “50-249 kişi” ve 249’den fazla kişi” istihdam edenler şeklinde gruplandırılmaktadır (Özdemir vd., 2006:36).

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’na göre; 1-19 arasında personel istihdam eden işletmeler küçük ölçekli işletmeler, 20-99 arası personel istihdam eden işletmeler orta büyüklükteki işletmeler, 100 ve üzerinde personel istihdam eden işletmeler ise büyük ölçekli işletmeler olarak kabul edilmiştir (Yıldızeli, 2000:30).

Hazine Müsteşarlığı’na göre; 1-9 arası çalışanı olan işletmeler çok küçük ölçekli, 10-49 arasında çalışanı bulunaşar küçük ölçekli, 50-250 arası çalışana sahip olanlar orta ölçekli işletmeler olarak kabul edilmektedir (Durman ve Önder, 2007:7-8). Ancak müsteşarlığın işletme tasnifi imalat sanayi ile sınırlı olup, yasal defter kayıtlarında bina ve arsa haricindeki net sabit yatırım tutarı 400 bin TL’yi aşmayan işletmeleri kapsamaktadır (Türkiye Bankalar Birliği, 2004:4; Döm, 2006:67-68).

Bu sınırın aşılması halinde ilgili işletmeler KOBİ sayılmamaktadırlar.

Dış Ticaret Müsteşarlığı'na göre; imalat sanayinde en fazla 200 personel istihdam eden işletmeler KOBİ olarak kabul edilirken; 200'den fazla çalışana sahip olanlar da büyük ölçekli işletmeler olarak tasnif edilmiştir. Ayrıca ilgili işletmelerin KOBİ sayılabilmesi için arsa ve bina hariç sabit sermaye yatırımları tutarının 2 milyon \$'ı geçmemesi gerekmektedir (AR-GE Tebliği, 98/10: md.2).

Devlet Planlama Teşkilatı'na (DPT) göre; 1-9 arası çalışana sahip işyerleri çok küçük ölçekli işletmeler, 10-49 arasında çalışana sahip işyerleri küçük ölçekli işletmeler, 50-99 arasında çalışana sahip olanlar ise orta ölçekli işletmeler olarak kabul edilmektedir (Çetin, 1996:50).

Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatı (KÜSGET); 1-9 arası personele sahip işyerlerini küçük ölçekli işletme, 10-49 arasında personel istihdam eden işyerlerini orta ölçekli işletme, 50 ve daha çok personel istihdam eden işyerlerini de büyük ölçekli işletme olarak tanımlamıştır (Uludağ ve Serin, 1991:27; Ekinci, 2003:7).

KOSGEB'in kuruluşu düzenleyen 12.04.1990 tarih ve 3624 sayılı kanuna (md.2) göre imalat sektöründe 1-50 arasında işçi istihdam eden işyerleri küçük ölçekli sanayi işletmeleri; 51-150 arasında işçi istihdam eden işyerleri de orta ölçekli sanayi işletmeleri olarak tanımlanmaktadır. Kanunda çok küçük ölçekli işletme (mikro işletme) kavramına yer verilmemiştir.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin (TOBB); KOBİ tanımına göre 1- 9 arası çalışana sahip işletmeler mikro ölçekli, 10-49 arası çalışana sahip işletmeler küçük ölçekli ve 50-250 arasında personel çalıştıranlar da orta ölçekli işletme olarak sınıflandırılmaktadır (Altay ve Aksaraylı, 2007:36). TOBB tarafından işletme tasnifinde kullanılan bir diğer ölçütte ise; 1-49 arası personeli bulunan işletmeler Küçük ölçekli, 50-99 arası personeli bulunanlar orta ölçekli, 100 ve üzeri personele sahip olanlar da büyük ölçekli işletme olarak dikkate alınmıştır (KOSGEB, 2000:82).

İstanbul Ticaret Odası da; 25 kişiden az personele sahip işletmeleri küçük ölçekli 25 ve daha üzeri personeli olanları ise büyük ölçekli işletmeler olarak tanımlamıştır (Uludağ ve Serim, 1991:27). *İstanbul Sanayi Odası* da; 1985 yılında yapmış olduğu bir anket çalışmasında 1-20 işçi istihdam eden işyerlerini küçük ölçekli, 21-100 işçi istihdam eden işyerlerini de orta büyüklükteki işletme olarak kabul etmiştir (Çelik vd., 1997:48). *Ankara Sanayi Odası* da; 10-29 arasında işçi istihdam eden işyerlerini küçük ölçekli, 30-299 arasında işçi istihdam eden işyerlerini de orta büyüklükte işletme olarak tanımlamaktadır (Erdoğan, 2009:123). *Ege Bölgesi Sanayi Odası*'na (EBSO) göre; 5-49 işçi istihdam eden yerlere küçük ölçekli işletme, 50-199 işçi istihdam eden yerlere orta ölçekli işletme, 200 ve üzerinde işçi istihdam eden işletmeler de büyük ölçekli işletmedir (Uludağ ve Serin, 1991:26-27; Müftüoğlu, 2002:127). *Aydın Ticaret ve Sanayi Odası*; KOBİ tanımlamasında işletmelerdeki çalışan sayısını dikkate almayarak kıstas olarak "yatırılan sermaye miktarını" esas almıştır. Buna göre; 2 milyondan az sermayesi olanlar küçük boy, 2 milyon ve daha fazlası (100 milyon'dan az) orta boy işletme olarak tasnif edilmiştir. 100 milyon ve daha fazlası sermayeye sahip olan işletmeler KOBİ olmaktan çıkıp büyük boy işletme olarak değerlendirilmiştir. *Gaziantep Sanayi Odası*; ise işletme sınıflandırmasında "çalışan işçi sayısı" ve "makine parkı değerini" esas almıştır. 1-9 kişi çalışana olan 50 milyon TL'den az makine parkı değeri olan işletmeler küçük ölçekli, 10-100 arası çalışana sahip olan ve makine parkı değeri 50 milyon ve üstü (750 milyondan az) olan işletmeler de orta ölçekli olarak kabul edilmiştir. Bu

değerin üzerideki işletmeler ise KOBİ olarak sayılmayarak büyük ölçekli işletmeler olarak kabul edilmiştir (Şengezer, 1992:15; Tosyalı Sarıkaya, 1995:10; Savaşır, 1999:69).

Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticileri Vakfı (TOSYÖV); 1-4 arası personel istihdam eden işyerlerini çok küçük işletme, 5-99 arası personel istihdam edenleri küçük işletme ve 100-199 arası personel istihdam edenleri de orta ölçekli işletme olarak tanımlamaktadır (Altay ve Aksaraylı, 2007:36; Bayülgen ve Kütükoğlu, 2012:5). İstihdam edilen personel sayısı 1-5 olan işletmeler küçük ölçekli ve 5-200 arası personel istihdam eden işletmeler de orta ölçekli olarak kabul edilmektedir. Bu işletmelerin kanuni defter kayıtlarındaki toplam sabit yatırım tutarı (bina, makine, arsa, tesis v.b.) toplamı 30 milyar TL'si kadardır (Özgen ve Doğan, 1997:18). TOSYÖV'ün 0-9 arası personele sahip olan işletmeleri küçük ölçekli ve 10-99 arası personele sahip olan işletmeleri de orta ölçekli olarak tasnif ettiği çalışmalarının olduğunu nakleden yazarlar da bulunmaktadır (Savaşır, 1999:69).

Merkez Bankası (TCMB); işletmelerden aldığı veriler ışığında yıllık periyotlarda sektörler bazında bilançolar yayımlamaktadır. Bu kapsamda verilerini incelediği işletmelerin ölçek dağılımına göre aktif ve öz kaynak büyüklükleri ile net satışını da yayımlamaktadır. Bu çalışmayı yaparken işletmeleri çalışan sayısı ve net satışlarına göre üçlü bir tasnife tabi tutmaktadır. 1-50 kişi istihdam eden ya da net hasılatı 7 Milyon €'yu geçmeyen firmaları küçük ölçekli, istihdam ettiği kişi sayısı 50-500 olan ya da net hasılatı 7-40 milyon € olan işletmeleri orta ölçekli, istihdam ettiği çalışan sayısı 500'ü ya da net hasılatı 40 milyon €'yu geçen işletmeleri de büyük ölçekli olarak kabul etmektedir (F. Yılmaz, 2003'den akt.: Çelebioğlu, 2012:11).

Halkbank; 1993 tarihli kuruluş kanunu itibariyle içinde bulunduğu sosyo-ekonomik konjonktöre göre KOBİ tanımına yönelik farklı zamanlarda muhtelif kıstaslar geliştirmiştir. Özellikle 1980 itibariyle tanıma esas kıstaslarda önemli değişiklikler yapılmıştır. Hatta 1980-1990 yılları arasında 5 (beş) kez tanımda değişikliğe gidilmiştir. Son haliyle Halkbank; arasında teşvik belgeli işletmelerde toplam istihdam edilen personel sayısı 1-100 arası olup, sabit yatırımları 100 Milyar TL'yi geçmeyen işletmeleri KOBİ olarak kabul etmektedir. Diğer işletme türlerinde ise 1-250 arasında çalışanı olan ve toplam makine ile ekipmanlarının kayıtlı net değeri 400 Milyar TL'yi¹ aşmayan işletmeleri KOBİ olarak tanımlamaktadır (Halk Bankası, 2000:9; Altay ve Aksaraylı, 2007:36).

Türkiye İhracat Kredi Bankası (Eximbank); çalıştırılan personel sayısı 200'ü geçmeyen işletmeleri KOBİ olarak kabul etmektedir (Sarıaslan, 1996:21). OECD Genel Sekreterliği Sorumluluğunda hazırlanan KOBİ raporu (2004), Eximbank tarafından yapılan bu tasnifte çalışan sayısının 200 ile sınırlandırılmasının nedenini sağlanacak finansman desteklerinden Küçük ölçekli işletmelerin yerine büyük ölçekli işletmelerin yararlanmasının önüne geçmek olduğu belirtilmektedir (Wacquez ve Gray, 2004:26). KOBİ'ler için getirilen bir diğer kıstasta imalat sanayi işletmeleri için kısa vadeli TL kredileri kapsamında arsa ve bina hariç işletmenin sabit sermaye yatırım tutarının 2 milyon \$'ı geçmemesi gerekmektedir (Döm, 2006:68).

Vakıflar Bankası'nın; KOBİ tanımı da işletmelerin çalışan sayısı ile ilişkilidir. Vakıfbank, çalışan sayısı 200 kişiyi geçmeyen işletmeleri KOBİ olarak tanımlamaktadır (Altay ve Aksaraylı,

1 2003/1 nolu Küçük ve Orta ölçekli İşletmelerin Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında Karar ve Tebliğ Hükümlerinin Uygulanmasına İlişkin Genelge ile 600 milyara çıkarılmıştır. (10.09.2003 tarih ve 25225 sayılı resmi gazete)

2007:36). Vakıfbank'ın Devlet Planlama Teşkilatı gibi 10-49 arasında personele sahip işletmeleri küçük ölçekli, 50-99 arasında personele sahip işletmeleri ise büyük ölçekli işletme olarak kabul ettiği de görülmüştür (Erdoğan, 2009:123).

Sanayi Yatırım ve Kredi Bankası; küçük ölçekli işletmeleri belirlerken çalışan sayısı yerine çalışan kişi başında düşen ortalama sermaye miktarını (15.000.000 \$'ı geçmeyen) esas almıştır (Şengezer, 1992:15).

18 Ocak 2001 tarih ve 24291 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan KOBİ Teşvik Kararnamesi'nde² (md.2) KOBİ kavramı tanımlanmıştır. Buna göre tarımsal ve imalat sanayi sektöründe faaliyet gösteren işyerlerinden; kanuni defter kayıtlarında bina ve arsa hariç, döşeme, tesis, makine ve teçhizat ile demirbaş, taşıt, araç ve gereçleri toplamının net tutarı 400 milyar TL'yi aşmayan işletmelerden; 1 ile 9 arası personel istihdam edenler mikro ölçekli, 10 ile 49 arası personel istihdam edenler küçük ölçekli, 50 ile 250 arası personel istihdam edenler ise orta ölçekli işletme olarak gruplandırılmaktadır. Aynı kararnamede (md.3) KOBİ'lerin tanımlanmasında “*bağımsız nitelikteki veya sermayesini en fazla %25'i büyük işletmelere ait olan küçük ve orta ölçekli işletmeler ile mikro işletmeleri ifade eder*”, ibaresine yer verilmiştir.

Çatal (2007), kararnamede belirtilen bağımsızlık unsuru açısından sermaye yapısı ya da hisse oranlarının %25'i veya fazlası başka bir işletmeye ait olan işletmelerin KOBİ olarak değerlendirilemeyeceğini belirtmektedir (Çatal, 2007:13). Yapılan bu tanım muhtelif kurum ve kuruluşlar tarafından esas alarak tasnifin uygulama alanını genişletmişlerdir. Örneğin Hazine Müsteşarlığı tarafından esas alınan KOBİ tanımlaması da bu tasnif ve tanımlamaya göredir.

KOBİ Teşvik Kararnamesi ile daha önce yapılan ve birbirleriyle örtüşmedikleri için uygulamada birçok sorunun ortaya çıkmasına neden olan KOBİ tanımlarının sayıca azaltılması ve genel kapsamlı ortak bir tanım oluşturulabilmesi yönünde atılmış önemli bir adımdır (Özdemir vd., 2006:37). Ancak ilk KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı (KSEP)'in hazırlandığı 2003 yılında ortak bir KOBİ tanımının bulunmaması, KOBİ'lere yönelik stratejilerin oluşturulmasında çeşitli güçlüklerle karşılaşılmasına neden olmuştur.

AB'de 01.01.2005 tarihinde ortak bir KOBİ tanımının yapılması ve aday devletlere de böyle bir çalışma yapılmasının tavsiye edilmesi sonucunda Türkiye'de de tüm idare, kurum ve kuruluşlar için geçerli olacak ortak bir KOBİ tanımı yapılmıştır. 18 Kasım 2005 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan ve 18 Mayıs 2006 tarihinde yürürlüğe giren “*Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik*” ile KOBİ'lerin tasnifinde AB'deki uygulamaya benzer bir biçimde işletmelerin satış büyüklükleri, bilanço ve çalışan sayıları dikkate alınmıştır (Kavcıoğlu, 2013:189). İlgili yönetmelik hükmü (md.4) gereğince yıllık olarak 250 kişiden az personeli bulunan ve yıllık net satış hâsılatı ya da mali bilançosu 25 milyon Yeni Türk Lirasını geçmeyen ve yönetmeliğin 5'inci maddesinde geçen mikro ölçekli işletme, küçük ölçekli işletme ve orta büyüklükteki işletme kapsamına giren işyerleri KOBİ olarak tanımlanmaktadır. Yönetmeliğin 5'inci maddesine göre mikro ölçekli işletmeler; 1-9 arasında personele sahip olan ve yıllık net satış hâsılatı ya da mali bilançosu 1 milyon TL'yi geçmeyen işletmelerdir. Küçük ölçekli işletmeler de; 10-49 arasında personele sahip olan ve yıllık net satış hâsılatı ya da mali bilançosu 5

2 2000/1822 sayılı KOBİ Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında Karar (18.01.2001 tarih ve 24291 sayılı resmi gazete)

milyon TL'yi geçmeyen işletmelerdir. Orta ölçekli işletmeler ise; 50-249 arasında personel istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı ya da mali bilançosu 25 milyon TL'yi geçmeyen işletmelerdir.

KOBİ'ler ile ilgili yürürlüğe giren yönetmelikten sonra Küçük ve orta ölçekli işletmelerin tanım ve tasnifinde Avrupa Birliği'ne üye devletlerde olduğu gibi çalışan sayısı ile bilanço ve satış büyüklüklerini esas alan bir tasnif uygulanmaya başlanmıştır (KOSGEB, 2011:24). Fakat 4 Kasım 2012 tarihli Resmi Gazete ile yönetmelikte yapılan bazı değişiklikler sonucunda KOBİ tanımında da bazı değişikliklere gidilmiştir. Bu değişiklikler sonrasında KOBİ'ler resmi olarak;

“250 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosundan herhangi biri 40 milyon Türk Lirasını aşmayan ve bu yönetmelikte mikro işletme, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme olarak sınıflandırılan ekonomik birimleri veya girişimleri ifade eder”,

şeklinde tasnif edilmektedir. Ortak KOBİ tanımı hem KOBİ'ler için gerçekleştirilecek stratejilerin daha sağlıklı bir şekilde uygulanmasını hem de KOBİ'lere yapılan destekler hususunda AB'ye yönelik taahhütlerin daha doğru şekilde takip edilmesini sağlamaktadır. Ayrıca, Küçük ve orta ölçekli işletmelere destek veren idare, kurum ve kuruluşlar, yönetmelikteki sınırları geçmemek şartıyla, kendi büyüklük ve sektör önceliklerini belirleyebilmektedir (Kavcıoğlu, 2013:190).

14.02.2011 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmak ile birlikte 01.07.2012 tarihinde yürürlüğe giren 6102 sayılı yeni Türk Ticaret Kanununda (md.1522 ve 1523) KOBİ kavramına yer verilmiştir. Ayrıca Kanunun muhtelif maddelerinde bu tür işletmelere ilişkin bazı özel düzenlemeler hayata geçirilmiştir. İşletmeler ile ilgili olarak yapılan bu gruplandırma finansal tabloların hazırlanması, denetim mekanizması ile mal ve hizmet tedarikinden kaynaklanan ödemeler vb. açısından Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin finansman problemleri nezdinde büyük öneme sahiptir (Yatağan, 2011:79).

04.11.2012 tarihli 28457 sayılı yönetmeliğe göre Küçük ve orta ölçekli işletme, yıllık olarak 250 kişiden az personeli bulunan ve yıllık net satış tutarı ya da mali bilançosundan herhangi biri 40 milyon Türk Lirasını geçmeyen ekonomik birim ya da girişimlerdir. Aynı yönetmelik KOBİ'leri yıllık 10 kişiden az personeli bulunan ve yıllık net satış tutarı ya da mali bilançosundan herhangi biri 1 milyon Türk Lirasını geçmeyen mikro işletmeler; yıllık 50 kişiden az personeli bulunan ve yıllık net satış tutarı veya mali bilançosundan herhangi biri 8 milyon Türk Lirasını geçmeyen küçük işletmeler; yıllık 250 kişiden az personeli bulunan ve yıllık net satış tutarı veya mali bilançosundan herhangi biri 40 milyon Türk Lirasını geçmeyen orta büyüklükte işletmeler olmak üzere üçe ayırmıştır.

İlgili yönetmelikte 24.06.2018 tarihinde yapılan değişiklik ile 40 milyon Türk Lirası limiti 125 milyon olarak yükseltilmiştir. Değişiklik kapsamında işletmelerin çalışan sayıları konusunda herhangi bir güncelleme yapılmamıştır. Ancak net mali bilanço ve satış hasılatı limitlerinde artışa gidilmiştir. Bu kapsamda mali bilançosu ya da yıllık net satış tutarından herhangi biri 3 milyon Türk Lirasını geçmeyen işyerleri "mikro işletmeler"; yıllık net satış tutarı ya da mali bilançosundan herhangi biri 25 milyon Türk Lirasını geçmeyen firmalar "küçük işletmeler" ve yıllık net satış tutarı ya da mali bilançosundan herhangi biri 125 milyon Türk Lirasını geçmeyen firmalar da "orta büyüklükte işletmeler" olarak belirlenmiştir.

Kamu kurumları ve bazı finans kuruluşlarının (bankaların) yanı sıra akademik yazında da

muhtelif KOBİ tanımları yapılmıştır. Ancak akademik yazında genel olarak yukarıda yer verilen tanımlar ile yönetmelik ile gerçekleştirilen tasnif ve tanımlar esas alınmaktadır. Bunlar dışında geliştirilen az sayıdaki KOBİ tanımlamalarına bazı örnekler verilmesi kavramın daha iyi açıklanması açısından faydalı olacaktır.

Özdoğan (2001) KOBİ'leri; işletme sahibi ile işletme yöneticisinin aynı kişi olduğu, işletmeyle ilgili alınan/alınacak tüm kararların uzman yardımı olmaksızın bir ya da iki kişi tarafından alındığı, yalnızca özkaynakları ile finanse edilen ve lokal (yerel) faaliyetlerde bulunan girişimler olarak tanımlamıştır (Özdoğan, 2001:151).

Beysoylu (1999); faaliyetlerini bağımsız bir şekilde yapmalarına rağmen, faaliyette buldukları alanda bir egemenlik kuramayan yani sektöre tek başlarına bir etki yapamayan işletmelerin KOBİ niteliğinde olduğunu belirtmektedir (Beysoylu, 1999:6).

Erkan (1990) ise; KOBİ'ler üzerinde oluşabilecek "başarısızlıklarından dolayı ölçeğini büyütememiş işletmeler" şeklindeki yanlış algıya dikkat çekerek, KOBİ'lerin fırsatları zamanında değerlendirebilen, yenilikçi ve dinamik yapıdaki işletmeler olduğunu ifade etmektedir (Erkan, 1990:23).

KOBİ tanımı her ne şekilde yapılırsa yapılsın bu tür işletmelerin verimlilikleri büyük işletmelere nazaran düşüktür. Karlılıkları da düşük olduğundan KOBİ'lerin yatırım için dış kaynağa gereksinimleri büyük firmalara göre daha fazladır (Duman ve Esen, 2011:101).

SONUÇ

KOBİ'lerin ülke ekonomileri üzerinde sahip olduğu önem nedeniyle incelenmesi ve ekonomi politikalarına konu edilmesi genel bir durumdur. Kaldı ki sadece ulusal/ülkesel düzeyde değil, küresel/uluslararası alanda da büyük öneme sahip olan ekonomik dinamolardır. Bu nedenle KOBİ'lerin gerek ülkesel olarak ve gerekse uluslararası uyum için küresel anlamda hukuki olarak tanımının yapılması ve sınırlarının çizilmesi gerekmektedir. Daha yalın bir ifade ile KOBİ'nin tüm disiplinleri ve kişileri bağlayan genel kabul görmüş, evrensel bir tanımının yapılması gerekmektedir. Ancak dünyada uygulanan farklı ekonomik sistemler, politikalar, yaklaşımlar ve uygulamalar ortak nitelikli bir KOBİ tanımının yapılmasına izin vermemektedir. Her gerçek ya da özel kişi KOBİ'leri kendi amaç, öncelik ve ihtiyacına göre tanımlayarak sınırlarını belirlemektedir. Hatta aynı hukuki kişiler tarafından yapılan tanımlar zamanla bir kısım değişikliklere de uğrayabilmektedir.

KOBİ kavramı ülkeler ve kişilere göre bazı farklılıklara sahip olsa da bu tanımlar arasında nitelik ve niceliksel olarak ortak noktalar bulunmaktadır. Çalışmamız ile KOBİ tanımlamalarında kullanılan niteliksel ve niceliksel unsurlar kendi içerisinde ana ve alt bileşenlere göre ayrı ayrı ele alınmıştır. Bu unsurlar ile ilgili olarak ülkeler ve diğer kişiler tarafından yapılan tasniflerin benzer ve farklı yönleri değerlendirilmiştir.

KOBİ'lerin içerisinde yer aldığı ülke ve bölge ekonomilerine taşıdığı önem ve yapısal durumlarında bazı farklılıklar göze çarpsa da "çalışan sayısı", "yıllık cirosu", "demirbaş tutarı", "sermaye miktarı", "üretim kapasitesi", "pazar payı", "makine ve ekipman kullanım durumu" ile "işletme türü" gibi bazı nicel ve nitel unsurlar açısından tüm ülkeleri kapsayan ortak standartlar

geliştirilmesi küresel uyum ve uygulama eşitliği açısından yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu kıstaslar ölçülebilir ve gözlemlenebilir niteliktedir. Ülkeler ve kuruluşlar bu özelliklerin biri veya birkaçını kullanarak kendi KOBİ tanımlamasını yapabilirler. Bu durumda özellikle dış piyasa ile çalışan ya da firmalarda kısmi de olsa bir uyumun ve eşitliğin ortaya çıkmasına katkı sağlayacaktır. Uygulamada kullanılan "*yıllık vergi tutarı*", "*kullanılan finansal kaynak türleri*", "*yıllık kâr miktarı*", "*personele ödenen toplam tutar*", vb. kıstaslar ise başta vergi kaçırma, kaçak işçi istihdamı, mali açıdan perçinleme/perdeleme gibi uygulamalar ile mevcut durumundan daha farklı bir şekilde resmiyete dönüştürülebilir. Olası durumlar nedeniyle bu grup ölçütlerin dünya genelinde genel standartlara oturtulması yerine her ülkenin kendi otokontrol mekanizmasına göre bağımsız olarak ölçüt geliştirmesinin daha gerçekçi ve akılcı olacağı düşünülmektedir.

KOBİ'lerin Türkiye için taşıdığı önem nedeniyle Türkiye'de yapılmış olan en temel tanımlamalar kronolojik olarak ortaya konulmuştur. Bu durum KOBİ'lerin Türkiye için taşıdığı önemin ve ihtiyacın da zaman içerisinde nasıl değiştiğinin bir göstergesi olduğu yadsınamaz. Türkiye'nin bir yandan ülke içindeki ortak noktaları tespit etmesi ve ekonomik ihtiyaçlara cevap vermesi, diğer yandan da uluslararası ekonomik sisteme en ideal şekilde eklemlenebilmesi için başta uluslararası kuruluşların, finans sektörü kurumlarının, diğer ülkelerin ve bilimsel çevrenin yaptığı KOBİ tanımlamalarını bilmesi ve bu tanımlardaki değişiklikleri takip ederek kendi tasnifini bu değişikliklere göre güncellemesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akbaba, A. İ., (2013), KOBİ'lerin Pazarlama Faaliyetlerinde Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Kullanımı ve Bir Uygulama, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Akgemci, T., (2001), KOBİ'lerin Temel Finansman Sorunları ve Sağlanan Destekler, Ankara: KOSGEB Yayınları.
- Alpugan, O., (1994), Küçük İşletmeler: Kavramı, Kuruluşu ve Yönetimi, Ankara: Der Yayınları, 2.Baskı.
- Altay, A. ve Aksaraylı, M., (2007), KOBİ Destek Programlarının Kurumsal Boyutunun Analizi, 4. KOBİ'ler ve Verimlilik Kongresi, İstanbul, s.35-49.
- Ar, M., (2009), KOBİ'lere Verilen Teşvik ve Destekler Kapsamında KOSGEB Konya Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Arıcıoğlu, M. A. ve Kozan, C., (2005), KOBİ'lerin Avrupa Birliği Sürecini Algılamasına Yönelik Yöneticiler Bağlamında Yerel Bir Araştırma, 2. KOBİ'ler ve Verimlilik Kongresi (KOBİ'05) Bildiriler Kitabı, İstanbul, s.104-113.
- Ayanoğlu, Y., (2008), KOBİ'ler İçin Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (Taslak Standartlar Setinin Değerlendirilmesi), Ankara: Gazi Kitabevi.
- Balıkçioğlu, İ., (2010), Türk KOBİ'lerine Verilen Devlet Yardımları ve AB KOBİ Yardım Mekanizmasının Karşılaştırılması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Bayülken, Y. ve Kütükoğlu, C., (2012), Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri (KOBİ'ler), Ankara: Makine Mühendisleri Odası Yayınları, 4. Baskı.

Beysoylu, K., (1999), Dünyada KOBİ'ler: Amerika, İstanbul: KOSGEB Yayınları.

Can, A. N., (2012), Girişim Sermayesi ve KOBİ'lerde Uygulanabilirliği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Çatal, M. F., (2007), Küçük ve Orta Boy İşletmeler ve KOBİ Borsası, Erzurum: Erzurum Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları.

Çelebioğlu, A., (2012), KOBİ'lerde İnsan Kaynakları Yönetimi: Bursa İlinde Bir Uygulama, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik.

Çelik, A. ve Akgemci, T., (2010), Girişimcilik Kültürü ve KOBİ'ler, Ankara: Gazi Kitabevi.

Çelik, A., Göksu, N., Bilginer, M. ve Fettahloğlu, Ö., (1997), Yeni Stratejiler Karşısında KOBİ'ler, Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sanayi ve Ticaret Odası Yayını.

Çetin, C., (1996), Yeniden Yapılanma, Girişimcilik, Küçük ve Orta Boy İşletmeler ve Bunların Özendirilmesi, İstanbul: Der Yayınları.

Döm, S., (2006), Girişimcilik ve Küçük İşletme Yöneticiliği, Ankara: Detay Yayıncılık.

DPT, (1990), Küçük Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara: DPT Yayınları.

DPT, (2000), Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Sanayi politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara: DPT Yayınları.

<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/zel%20ihtisas%20Komisyonu%20Raporlar/Attachments/151/oik545.pdf>, 19.06.2016.

Duman, A. ve Esen, O., (2011), "Finansal Serbestleşme ve Firma Finansmanı", TİSK Akademi Dergisi, S.6(11), s.86-103.

Durman, M. ve Önder, H., (2007), Ekonominin Minik Devi KOBİ'ler ve KOSGEB Teşvikleri, Bursa: Alfa Aktüel Yayınları.

Ekinci, M. B., (2003), Türkiye'de KOBİ'lerin Kurumsal Gelişimi ve Finansal Sorunları, İstanbul: Askon Yayınları.

Elesrag, H., (2011), Enhancing the Competitiveness of the Arab SMEs, Egypt: Munich Personal RePEc Archive.

Erdoğan, B. Z., (2009), Girişimcilik ve KOBİ'ler: Teori ve Uygulama, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2. Baskı.

Erdoğan, N., (2004), Aile İşletmeleri: İkinci Kuşağın Yetiştirilmesi, İstanbul: İGİAD Yayınları.

Erkan, M., (1990), KOBİ'lerde Finansman Soruları ve Dış Kaynaklı Krediler, Afyon: A.Ü. Afyon İİBF Yıllığı.

- European Commission - E. C., (2005), The New SME Definition: User Guide And Model Declaration, Brussels (Belgium): EC Enterprise And Industry Publications.
- Gibson, T. ve Vaart, H. J. V. D., (2008), Defining SMEs: A Less Imperfect Way of Defining Small and Medium Enterprises in Developing Countries, Washington D. C. (USA): Brookings Global Economy and Development,
http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2008/9/development-gibson/09_development_gibson.pdf (Erişim Tarihi: 11.03.2016).
- Güngör, T. ve Gökalp, M. F., (1993), Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Teknoloji Sorunu ve Çözüm Önerileri, Dünya Gazetesi, (Yayın Tarihi: 21.11.1993).
- Halk Bankası, (2000), Dünya’da ve Türkiye’de KOBİ Tanımları, İstanbul: Halk Bankası Yayınları (elektronik dosya), (Erişim Tarihi: 13.07.2001).
- Hall, C. ve Harvie, C., (2003), "A Comparison of The Performance of Smes in Korea and Taiwan: Policy Implication For Turbulent Times", 16th Annual Conference of Small Enterprise Association of Australia and New Zealand, Ballarat (AUSTRALIA), s.01-18.
- Honja, Y. ve Harada, N., (2006), "SME Policy, Financial Structure and Firm Growth: Evidence From Japan", Small Business Economics, S.27, s.289-300.
- İraz, R., (2005), Yaratıcılık ve Yenilik Bağlamında Girişimcilik ve KOBİ’ler, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Karataş, S., (1991), Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, İstanbul: Veli Yayınları.
- Kavcıoğlu, Ş., (2013), "Avrupa Birliği Üyeliği Sürecinde Türkiye’de KOBİ’ler", Akademik Araştırmalar Dergisi, S.56, s.185-214.
- Koç, İ. Ö., (2008), Türk KOBİ’leri Bugünü ve Geleceği, İstanbul: Arıkan Yayıncılık.
- Koçel, T., (1993a), Büyüyen İşletmelerde Karşılaşılan Yönetim ve Organizasyon Soruları, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası (İTO) Yayınları.
- Koçel, T., (1993b), İşletme Yöneticiliği: Yönetici Geliştirme, Organizasyon ve Davranışı, İstanbul: Beta Yayınevi, 3.Baskı.
- Kosgeb, (2000), Dünyada ve Türkiye’de KOBİ Tanımları, Ankara: KOSGEB Yayınları.
- Kosgeb, (2011), KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı 2011-2013, Ankara: KOSGEB Yayınları.
http://www.sanayi.gov.tr/Files/Documents/KOSGEB_Katalog.pdf, 30.05.2015.
- Küçük, O., (2005), Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2.Baskı.
- Küçükçolak, R. A., (1998), KOBİ’lerin Finansman Sorunlarının Sermaye Piyasası Yoluyla Çözümü, İstanbul: İMKB Yayınları.
- Maksudunov, A., (2007), "KOBİ’lerin Pazarlama Anlayışının Belirlenmesine Yönelik Kırgızistan’da Bir Araştırma", 4. KOBİ’ler ve Verimlilik Kongresi Bildiriler Kitabı, İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, s.403-414.
- Mecek, G., (2019), Kobilerin Finansal Yönetim Tekniklerini Kullanma Düzeyi ve Finansal Sorunları Arasındaki İlişki: Afyonkarahisar Örneği, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon

Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

- Mecek, M. ve Akın, F., (2014), "Kamu İdarelerinin Girişimcilik Aracı Olarak Kamu İşletmeleri", 6. Uluslararası Girişimcilik Kongresi, Bişkek (Kırgızistan), s.89-99.
- Mecek, M. ve Akın, F., (2015), "Türkiye'de Yerel Yönetimler Girişimciliği", İdari ve Mali Açından Türkiye'de Yerel Yönetimler (Ed. Mehmet Mecek, Mesut Doğan, Bekir Parlak), s.445-469.
- Melemen, M., (2001), KOBİ'lere Yönelik İhracat Teşvik Politikalarının Etkinliğini Artırıcı Bir Model Olarak Sektörel Dış Ticaret Şirketlerinin İncelenmesi, İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Melo, P. M. D. S. ve Valle, M. G. D., (2008), The Entrepreneur and Internationalization of Small and Medium Sized Enterprises in Brazil: Business Networks as a Tool of Reducing Size Disadvantages, Apresentação de Trabalho/Seminário - Elektronik Sunum/Seminer, s.01-14, <http://sistema.semead.com.br/10semead/sistema/resultado/trabalhosPDF/206.pdf> (Erişim Tarihi: 11.09.2015).
- Met, Ö., (2011), "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunları: Kırgızistan'da Bir Araştırma", Sosyoekonomi Dergisi, S.14, s.127-144.
- Müftüoğlu, T., (1997), Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler: Sorunlar ve Öneriler, Ankara: Sevinç Yayınevi.
- Müftüoğlu, T., (2002), Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Sorunlar ve Öneriler, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Müftüoğlu, M. T. ve Durukan, T., (2004), Türk KOBİ'leri Bugünü ve Geleceği, Ankara: Gazi Kitabevi.
- OECD, (2002), Small and Medium Enterprise Outlook, Paris: OECD Publications.
- OECD, (2005), SMEs and Entrepreneurship Outlook, Paris: OECD Publications.
- Özdemir, S., Ersöz, H. Y. ve Sarıoğlu, H. İ., (2006), İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ'lerin Desteklenmesi, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası (İTO) Yayınları.
- Özdoğan, O. N., (2001), Alternatif Bir Finansman Aracı Olarak Angel Finanslama ve Kuşadası'nda Faaliyet Gösteren KOBİ'lerin Finanslama Yönelimleri, I. Orta Anadolu Kongresi, Nevşehir, s.121-131.
- Özgen, H. ve Doğan, S., (1997), Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Uluslararası Pazarlara Açılmada Karşılaştıkları Yönetim Sorunları ve Çözüm Önerileri, Ankara: KOSGEB Yayınları.
- Öztürk, Ö., (2007), İstihdam Konusunda KOBİ'lerin Önemi ve KOBİ Alanında Eğitim İstihdam İlişkisi Açısından Kamu İstihdam Kurumunun Rolü, Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yayınları.
- Sarıaslan, H., (1996), Türkiye Ekonomisinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Ankara: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Yayınları.
- Savaşır, R., (1999), Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Küçük ve Orta Boyutlu İşletmeler

- Açısından İstihdam Politikaları, İstanbul: Kamu-İş Sendikası Yayınları, <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/turkiyeabrebii.pdf> (Erişim Tarihi: 01.06.2015).
- Sayın, M. ve Hafizoğlu, M. A., (1997), Avrupa Birliğinde KOBİ Destekleme Programları ve Diğer Teşvik Araçları, Ankara: KOSGEB Yayınları.
- Storey, D. J., (1994), Understanding The Small Business Sector, Andover-UK: Cengage Learning EMEA Publications.
- Şengezer, E., (1992), "Türk KOS'u İçin Uygun Büyüklük Tanımı", Ankara Sanayi Odası Dergisi, S.6(115).
- Şimşek, M., (2002), Ekonominin Lokomotifi KOBİ'lerin Olmazsa Olmazları, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Tambunan, T. H. ve Xiangfeng, L., (2006), SME Development in Indonesia and China, Jakarta (Indonesia): Policy Discussion Paper Series.
- Tanyel, F., (2001), Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerimizde ISO 9000 Uygulamaları, Ankara: KOSGEB Yayınları.
- Tosyalı Sarıkaya, B., (1995), KOBİ'lerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri, İzmir: İzmir Ticaret Odası Yayınları.
- Turgut, A., (2007), "Bankacılık ve KOBİ'ler için Dönüm Noktası: Basel II Standartları", Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, S.13, s.29-44.
- Tutar, H. ve Küçük, O., (2003), Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Türkiye Bankalar Birliği - TBB, (2004), Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri, İstanbul: TBB Yayınları.
- https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/821/Konferans_KOBI_Kitapçigi.pdf, 13.06.2015
- Tüzün, G. ve Tüzün, S., (1989), Türkiye Sanayisinde Küçük Üretim. Sanayi Kongresi, Ankara: TMMOB Makine Mühendisleri Odası Yayınları.
- Uçkun, N., (2009), "KOBİ'lerin Finansal Sorunlarına Melek Sermaye Çare Olabilir mi?", Muhasebe ve Finansman Dergisi, S.41, ss.121-131.
- Uludağ, İ. ve Serin, V., (1991), Türkiye' de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler: Yapısal ve Finansal Sorunlar – Çözümler, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Uslu, Ş. ve Demirel, Y., (2002), "KOBİ'lerde Çalışanların Sorunları Üzerine Bir Araştırma", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.12, ss.173-184.
- Vinde, V. P., (1999), General Introduction to Environment for SMEs, Paris: OECD Publications.
- Wacquez, B. ve Gray, T., (2004), Türkiye'deki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler: Mevcut Durum ve Politikalar, OECD Yayınları (e-rapor), <http://www.oecd.org/cfe/smes/33705673.pdf> (Erişim Tarihi: 02.05.2015).

- Yatağan, Ç., (2011), "Yeni Türk Ticaret Kanunu'nun KOBİ'lere Bakışı ve KOBİ'lerin Finansman Sorunu Üzerindeki Olası Etkileri", Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, S.3(2), s.79-88.
- Yıldırım, S. ve Yenihan, B., (2014), "İşverenlerin Gözüyle KOBİ'lerin Sorunları ve Çözüm Önerileri: Gebze Bölgesindeki KOBİ'lerde Bir Uygulama", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, S.19(3), s.229-251.
- Yıldız, S. B., (2013), Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Desteklenmesinde KOSGEB'in Rolü: Bir Etki Değerlendirmesi Araştırması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Yıldızeli, Ş., (2000), Türkiye'de KOBİ Anlayışının Dünü Bugünü Geleceği, Ankara: KOSGEB Yayınları.
- Yılmaz, F., (2003), Türkiye'de Küçük ve Orta Boy İşletmeler (KOBİ'ler), İstanbul: İş Bankası İktisadi Araştırmalar ve Planlama Müdürlüğü Yayınları (e-yayın), http://www.isbank.com.tr/dosya/ekon-tr_kobiler2004.pdf (Erişim Tarihi: 01.01.2012)
- Yücel, H., (2000), Uluslararası Pazarlara Açılmada Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Rolü. Ankara: İGEME Yayınları.
- 3624 sayılı Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Teşvik ve Muafiyetleri Kanunu (20.04.1990 tarih ve 20498 sayılı Resmi Gazete).
- 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (14.02.2011 tarih ve 27846 sayılı Resmi Gazete).
- Küçük ve Orta Büyüklükteki işletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik (18.11.2005 tarih ve 25997 sayılı Resmi Gazete).
- Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) Yardımına İlişkin 98/10 Sayılı Tebliğ. (4.11.1998 tarihli ve 23513 sayılı Resmi Gazete).
- KOBİ Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında 2000/1822 sayılı Karar (18.01.2001 tarih ve 24291 sayılı Resmi Gazete).
- Küçük ve Orta ölçekli İşletmelerin Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında Karar ve Tebliğ Hükümlerinin Uygulanmasına İlişkin 2003/1 No'lu Genelge (10.09.2003 tarih ve 25225 sayılı Resmi Gazete).